

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
«ОДЕСЬКА ЮРИДИЧНА АКАДЕМІЯ»
Кафедра аграрного, земельного та екологічного права

Серія «Навчально-методичні посібники
кафедри аграрного, земельного та екологічного права»
Національного університету «Одеська юридична академія»»
Заснована у 2017 році

**ПРОГРАМА ТА ПЛАНИ СЕМІНАРСЬКИХ
(ПРАКТИЧНИХ) ЗАНЯТЬ З КУРСУ
«ПРИРОДОРЕСУРСНЕ ПРАВО»**

**Для студентів усіх факультетів та форм навчання
за спеціальністю 081 «Право»**

Навчально-методичний посібник

Видавництво
«Юридика»
2023

Розробники та укладачі:

К. ю. н. М. М. Заверюха (ORCID ID: 0000-0002-3111-1921),
К. ю. н., доц. І. Є. Чумаченко (ORCID ID: 0000-0003-0682-6404),
К. ю. н., доц. Л. А. Канівець (ORCID ID: 0000-0002-8866-4527),
К. ю. н., доц. А. Й. Годованюк (ORCID ID: 0000-0002-2577-1683),
Д. ю. н., проф. Х. А. Григор'єва (ORCID ID: 0000-0001-7659-2178),
К. ю. н., доц. К. М. Караханян (ORCID ID: 0000-0003-4927-4558),
К. ю. н., доц. Є. О. Платонова (ORCID ID: 0000-0002-5688-7857),
Д. ю. н., проф. Т. Є. Харитоновна (ORCID ID: 0000-0002-7998-5089)

Рецензенти:

А. В. Духневич – доктор юридичних наук, професор, завідувач кафедри цивільно-правових дисциплін Волинського національного університету імені Лесі Українки;

Т. В. Курман – докторка юридичних наук, професорка, в. о. завідувачки кафедри земельного та аграрного права Національного університету імені Ярослава Мудрого

Відповідальні за випуск:

Т. Є. Харитоновна – доктор юридичних наук, професор, завідувач кафедри аграрного, земельного та екологічного права НУ «ОЮА»;

М. М. Заверюха – кандидат юридичних наук, доцент кафедри аграрного, земельного та екологічного права НУ «ОЮА»

*Затверджено на засіданні кафедри аграрного,
земельного та екологічного права
Національного університету «Одеська юридична академія»
(протокол № 4 від 26 грудня 2022 року)*

*Рекомендовано до друку рішенням
навчально-методичної ради університету
(протокол № 3 від 16 лютого 2023 року)*

1. ВСТУП ДО НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ	4
2. ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ	6
3. ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ	7
4. МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ПІДГОТОВКИ ДО СЕМІНАРСЬКИХ (ПРАКТИЧНИХ) ЗАНЯТЬ	23
5. ПЛАНИ СЕМІНАРСЬКИХ (ПРАКТИЧНИХ) ЗАНЯТЬ	26
6. ПИТАННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ «ПРИРОДОРЕСУРСНЕ ПРАВО», ЩО ВІНОСЯТЬСЯ НА ІСПИТ	104

П77 **Природоресурсне право: програма та плани семінарських (практичних) занять для студентів усіх факультетів та форм навчання за спеціальністю 081 «Право»** : навчально-методичний посібник / к. ю. н. М. М. Заверюха, к. ю. н., доц. І. Є. Чумаченко, к. ю. н., доц. Л. А. Канівець та ін. ; Національний університет «Одеська юридична академія». – Одеса : Видавництво «Юридика», 2023. – 110 с. – (Серія «Навчально-методичні посібники кафедри аграрного, земельного та екологічного права Національного університету “Одеська юридична академія”»).

ISBN 978-617-8263-51-5

Програма та плани семінарських (практичних) занять з курсу «Природоресурсне право» для студентів усіх факультетів та форм навчання за спеціальністю 081 «Право».

УДК 349.6(072)

1. ВСТУП ДО НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

«Природоресурсне право» як самостійна галузь права у системі права незалежної України є відносно молодою галуззю та нараховує не більше півстоліття. Із кожним роком людство дедалі сильніше впливає на природу та більш інтенсивніше використовує природні ресурси, проте за цей час суспільне усвідомлення необхідності раціонального використання природних ресурсів, забезпечення ефективної охорони природного середовища і своєчасного відтворення споживаних природних багатств прискорило розвиток природоресурсного законодавства, на основі якого відбувається процес формування вітчизняного природоресурсного права. Особливо інтенсивно природоресурсне право знайшло свій розвиток після проголошення незалежності України та обрання курсу на самостійне будівництво української державності.

Поява концепції природоресурсного права, як самостійної галузі права у системі права незалежної України, належить до творчого здобутку професора І.І. Каракаша. Вчений зазначає, що такі достатньо розвинуті й широко визнані у законодавчому порядку природоресурсні і природоохоронні суспільні відносини не можна об'єднувати у межах єдиної галузі права й інтегрованого правового регулювання. Так і в загальному суспільному усвідомленні необхідності саме раціонального використання та своєчасного відтворення природних ресурсів прискорило розвиток природоресурсного законодавства і як наслідок такої самостійної та комплексної галузі права як «Природоресурсне право». Нормативно-правову базу природоресурсного права складає діюча система вітчизняного екологічного та природоресурсного законодавства, головне завдання якого полягає у забезпеченні правового регулювання суспільних відносин щодо використання та охорони навколишнього природного середовища як основного національного багатства, що перебуває під особливою охороною держави.

Слід зазначити, що у 80-ті роки минулого століття переважно визнавалося природоресурсне право, до структури якого включалися й екологічні відносини, то вже на початку 90-х років пріоритетності набуло екологічне право, яке інтегрувало у свою структуру й природоресурсові відносини. Проте при всій своїй близькості, ці дві галузі права потрібно розмежовувати, адже вони мають істотні відмінності між собою. Так, вони різняться своєю структурою, системою, джерелами, методами та принципами, завданнями і напрямками правового регулювання суспільних відносин та змістом правових інститутів тощо. У цьому зв'язку природоресурсові відносини є достатньо самостійними і можуть розглядатися як відособлені суспільні відносини.

Окрім того, природоресурсові суспільні відносини мають комплексний характер і об'єднують у собі лісні, гірничі, водні, земельні суспільні відносини, а також відносини щодо використання об'єктів природно-заповідного фонду, рослинного і тваринного світу й інших природних об'єктів та їх ресурсів. Саме цим пояснюється проведення нами диференційованого підходу до регулювання, дослідження та пізнання природоресурсових відносин у порівнянні з різноманітним складом відносно самостійних і відособлених екологічних відносин.

Теоретична актуальність та практична значимість викладання сучасного природоресурсного законодавства і права полягає у тому, що новачі ресурсово-правових законодавчих актів призвели до змін у конкретних ресурсових галузях права. Об'єктивні процеси розвитку суспільних відносин вимагають їх відображення у земельному, гірничому, водному, лісовому, флористичному, фауністичному, природно-заповідному та інших ресурсових галузях законодавства. Тому юрист-правознавець з вищою освітою має завчасно підготуватися до сприйняття таких законодавчих новачій і бути готовим до їх застосування у своїй практичній діяльності.

2. ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

№ теми	Найменування теми
1	Предмет, метод, принципи і система сучасного природоресурсного права
2	Історія становлення та розвитку природоресурсного законодавства і права у сучасному українському просторі
3	Джерела природоресурсного права та природоресурсові правовідносини
4	Право власності на природні об'єкти та їх ресурси
5	Право природокористування та його основні види
6	Правове забезпечення управління та контролю в сфері природокористування
7	Правове регулювання використання земель та земельних ресурсів
8	Правове регулювання використання надр та корисних копалин
9	Правове регулювання використання вод і водних ресурсів
10	Правове регулювання використання природних ресурсів виключної (морської) економічної зони і континентального шельфу України
11	Правове регулювання використання об'єктів та ресурсів рослинного світу
12	Правовий режим використання лісів та лісових ресурсів
13	Правове забезпечення використання об'єктів та ресурсів тваринного світу
14	Правові засади використання територій та об'єктів природно-заповідного фонду
15	Правове регулювання використання курортних об'єктів та природних лікувальних ресурсів
16	Правові засади використання природних рекреаційно-оздоровчих ресурсів і територій
17	Спеціальний правовий режим використання природних ресурсів екологічно уражених і забруднених територій й об'єктів
18	Правові вимоги щодо використання нематеріалізованих природних ресурсів

3. ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Мета викладання навчальної дисципліни полягає у наданні теоретичних і практичних знань студентам із сучасного природоресурсного законодавства і права, систематизації отриманих ними знань для подальшого використання у практичній діяльності, ознайомленні з науковими працями провідних вчених з теоретичних проблем природоресурсного права, системному пізнанні змісту основних положень чинного законодавства та проведенні аналізу опублікованої судової практики, а також отриманні практичних навичок застосування правових норм при вирішенні конкретних навчальних завдань.

Досягнення зазначеної мети потребує вирішення наступних **завдань**:

- вивчити законодавчі та підзаконні акти, що регулюють природоресурсові відносини;
- розглянути правову природу основних видів природоресурсових правовідносин;
- ознайомитися з працями провідних юристів-науковців із природоресурсного права;
- визначити можливі напрями подальшого розвитку природоресурсного законодавства і права.

Безумовно, викладання навчальної дисципліни передбачає не тільки ознайомлення з правовим режимом використання окремих видів природних об'єктів та їх ресурсів, а і одержання певних відомостей про їх сучасний фактичний стан.

Викладання навчальної дисципліни передбачено навчальним планом підготовки фахівців з вищою юридичною освітою. При цьому встановлена різна кількість лекційних, семінарських (практичних) і консультаційних годин для різних факультетів і форм навчання. У зв'язку з цим академічна (стандартна) програма навчальної дисципліни, що наведена нижче, охоплює максимальний обсяг питань сучасного природоресурсного права і законодавства та розрахована на студентів усіх навчальних підрозділів і форм навчання.

Лекційний курс читається провідними викладачами кафедри і охоплює найбільш теоретично актуальні, практично значущі та дещо ускладнені питання. Тому слід звернути увагу на те, що лекції читаються не за всіма темами і не з усіх питань лекційної тематики навчальної дисципліни.

Семінарські (практичні) заняття є основною формою навчання при викладанні курсу «Природоресурсне право». Вони націлені на засвоєння основних теоретичних положень та відпрацювання практичних навичок застосування норм природоресурсного права шляхом розв'язання задач та надання конкретних відповідей при вирішенні питань, що виникають на практиці.

ЗМІСТ ПРОГРАМИ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Тема 1. ПРЕДМЕТ, МЕТОД, ПРИНЦИПИ І СИСТЕМА СУЧАСНОГО ПРИРОДОРЕСУРСНОГО ПРАВА

1. Методологія та форми взаємодії суспільства з природним середовищем в умовах індустріального періоду розвитку цивілізації.

2. Основні види природоресурсових (земельних, гірничих, водних, лісових, фауністичних, флористичних, природно-заповідних, рекреаційно-оздоровчих) суспільних відносин та методи їх правового регулювання.

3. Поняття природоресурсного й екологічного права в широкому (інтегрованому) і вузькому (диференційованому) змісті: спільні та відмінні ознаки норм природоресурсного й екологічного законодавства.

4. Об'єкти природоресурсного права: землі, надра, води, ліси, природно-заповідний фонд, тваринний світ, рослинний світ та інші природні об'єкти та їх ресурси.

5. Суб'єкти природоресурсного права: український народ; органи державної влади та місцевого самоврядування; громадські організації та їх об'єднання; фізичні та юридичні особи; іноземці, особи без громадянства, іноземні юридичні особи, іноземні держави та міжнародні організації та інші.

6. Критерії самостійності природоресурсного права як комплексної галузі законодавства і права в сучасній українській правовій системі.

7. Основні принципи природоресурсного законодавства і права: народна приналежність природних об'єктів; правове забезпечення гармонізації взаємодії суспільства з природним середовищем; цільове використання природних об'єктів та їх ресурсів в інтересах життєдіяльності теперішніх і майбутніх поколінь людей.

8. Система природоресурсного права та можливості його поділу на загальну й особливу частину: земельні, гірничі, водні, лісові, фауністичні, флористичні, природно-заповідні,

рекреаційно-оздоровчі відносини як самостійні сфери законодавчого регулювання та складові частини природоресурсного права.

Тема 2. ІСТОРІЯ СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТКУ ПРИРОДОРЕСУРСНОГО ЗАКОНОДАВСТВА І ПРАВА У СУЧАСНОМУ УКРАЇНСЬКОМУ ПРОСТОРИ

1. Історичні аспекти законодавчого регулювання природоресурсових відносин на сучасній території Української держави.
2. Виникнення й основні етапи становлення системи природоресурсного законодавства і права.
3. Розвиток природоресурсного законодавства і природоресурсових галузей у першій половині 20-го століття.
4. Розвиток природоресурсного законодавства і природоресурсових галузей у другій половині 20-го століття.
5. Формування і розвиток українського природоресурсного законодавства і права як комплексної правової галузі в період державної незалежності.
6. Перспективи розвитку природоресурсного законодавства і права як комплексної правової галузі в 21-му столітті.

Тема 3. ДЖЕРЕЛА ПРИРОДОРЕСУРСНОГО ПРАВА ТА ПРИРОДОРЕСУРСОВІ ПРАВОВІДНОСИНИ

1. Конституційні основи природоресурсного права та їх значення для розвитку природоресурсного законодавства і права.
2. Кодифіковані законодавчі акти як головні джерела природоресурсного права: Земельний кодекс України, Водний кодекс України, Лісовий кодекс України і Кодекс України про надра та характеристика їх змісту.
3. Значення спеціальних законів як джерел природоресурсного права для регулювання природоресурсових відносин (Закони «Про охорону навколишнього природного середовища», «Про природно-заповідний фонд України», «Про виключну (морську) економічну зону України», «Про рослинний світ», «Про тваринний світ») та інших законодавчих актів.

4. Нормативно-правові акти органів виконавчої влади як джерела природоресурсного права: президентські укази, урядові постанови і розпорядження, правила, інструкції, накази та методики міністерств і відомств України.

5. Нормативні акти органів місцевого самоврядування щодо регулювання природокористування і співвідношення їх змісту з нормативно-правовими актами центральних органів влади та управління.

6. Роль і значення судової практики в регулюванні природоресурсових відносин.

7. Природоресурсові правовідносини, їх особливості, види та зміст: відмінні ознаки природоресурсових відносин від суміжних правовідносин.

8. Проблеми правового регулювання окремих видів природоресурсових відносин та перспективи подальшої кодифікації природоресурсного законодавства.

Тема 4. ПРАВО ВЛАСНОСТІ НА ПРИРОДНІ ОБ'ЄКТИ ТА ЇХ РЕСУРСИ

1. Загальна характеристика конституційного права власності українського народу на природні багатства й особливості права власності на об'єкти природи.

2. Природоресурсова правооб'єктність: природні об'єкти, природні ресурси, природні комплекси та природні фонди як об'єкти права власності; особливості форм земельної власності – приватна, комунальна і державна.

3. Суб'єкти права власності: види суб'єктів державної, комунальної та приватної власності на природні об'єкти та їх ресурси.

4. Підстави виникнення права власності на природні об'єкти; сучасні цивільно-правові підстави виникнення права власності на природні об'єкти.

5. Умови і порядок передачі природних об'єктів за рішенням державних органів та органів місцевого самоврядування: підстави зміни права власності.

6. Особливості змісту і умови здійснення правомочностей власності на природні об'єкти та їх ресурси: основні права і обов'язки їх власників та обмеження прав у суспільних інтересах.

7. Правові вимоги щодо захисту прав власності на природні ресурси і межі їх належного здійснення: форми та способи захисту суб'єктивних прав власників природних ресурсів і відшкодування шкоди заподіяної природним об'єктам та їх власникам.

8. Припинення права власності на природні ресурси: умовні та безумовні підстави припинення права власності; особливості припинення права державної та комунальної власності на природні ресурси.

Тема 5. ПРАВО ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ ТА ЙОГО ОСНОВНІ ВИДИ

1. Природокористування як природна умова існування людини і суспільства: загальне (загальнодоступне) і спеціальне (врегульоване) природокористування; звуження сфери права користування і розширення права власності щодо використання природних ресурсів в сучасних умовах.

2. Основні принципи інституту права природокористування: цільове використання; безоплатність загального та платність спеціального природокористування; дотримання нормативів і стандартів природокористування; лімітування та ліцензування природокористування.

3. Суб'єкти права природокористування та правові вимоги до них: правоздатність і дієздатність природокористувачів; природо-ресурсова правосуб'єктність громадян і природні права людини на загальне використання природних об'єктів та їх ресурсів.

4. Види права природокористування за об'єктами і суб'єктами, строками і умовами: право відокремленого та спільного природокористування; розширення сфери орендного та концесійного природокористування.

5. Підстави виникнення та зміни права природокористування: фактичні дії та природні події як юридичні факти; умови надання і відведення природних об'єктів у користування на місцевості (в натурі); перехід прав на використання природних об'єктів.

6. Документи, що засвідчують право природокористування; наслідки відсутності документів на користування природними об'єктами.

7. Здійснення права природокористування: основні права й обов'язки природокористувачів, межі їх належного здійснення та обмеження правомочностей природокористувачів у випадках суспільних потреб.

8. Підстави й умови припинення права природокористування: співвідношення припинення природокористування та зупинення діяльності природокористувачів, що забруднюють навколишнє середовище.

Тема 6. ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УПРАВЛІННЯ ТА КОНТРОЛЮ В СФЕРІ ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ

1. Особливості управління в сфері використання природних ресурсів та основні принципи управління природокористуванням.

2. Система державних органів управління і контролю в сфері природокористування: органи загальної та спеціальної компетенції та їх основні функції.

3. Функції управління в сфері використання природних об'єктів та їх ресурсів: просторово-територіальне облаштування та розподіл природних ресурсів; облік природних об'єктів і ведення природоресурсових кадастрів; планування, прогнозування, спостереження (моніторинг) у сфері використання природних ресурсів.

4. Структура правового механізму управління в сфері природокористування: правові гарантії участі громадськості у здійсненні управління та контролю в сфері природокористування.

5. Вирішення спорів щодо природокористування органами державної влади та місцевого самоврядування: застосування процесуальних норм природоресурсного законодавства та їх реалізація в сфері обліку, розподілу, облаштування, прогнозування та моніторингу використання природних ресурсів.

6. Особливості застосування юридичної відповідальності за порушення природоресурсного законодавства: дисциплінарна, цивільно-правова, адміністративна та кримінальна відповідальність у сфері природокористування.

Тема 7. ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ВИКОРИСТАННЯ ЗЕМЕЛЬ ТА ЗЕМЕЛЬНИХ РЕСУРСІВ

1. Склад земельного фонду України та основне цільове призначення окремих категорій земель як засобу виробництва та просторово-територіального базису.

2. Юридичні вимоги щодо використання окремих категорій земель: сільськогосподарського призначення; житлової та громадської забудови; природно-заповідного та іншого природоохоронного призначення; оздоровчого призначення; рекреаційного призначення; історико-культурного призначення; лісогосподарського призначення; водного фонду; промисловості, транспорту, електронних комунікацій, енергетики, оборони та іншого призначення.

3. Право власності на землю – державна, комунальна та приватна: підстави та умови їх виникнення та реалізації; придбання земельних ділянок у власність фізичними і юридичними особами земельно-правовими та цивільно-правовими способами; особливості укладання угод на земельні ділянки за результатами земельних торгів.

4. Право землекористування та його основні види. Оренда землі та її відмінності від концесії земельних ділянок.

5. Індивідуальні форми земельної власності та землекористування громадян: для ведення фермерського господарства й особистого селянського господарства; для житлового та дачного будівництва; для сінокосіння, випасання худоби і заняття городництвом.

6. Основні права і обов'язки власників земельних ділянок та землекористувачів: гарантії прав на землю; відшкодування збитків власникам землі та землекористувачів; обмеження прав на землю; види земельних сервітутів та їх правовий зміст.

7. Підстави, умови та порядок припинення прав на землю: особливості припинення права приватної власності на землю шляхом викупу земельних ділянок для суспільних потреб і суспільної необхідності.

8. Правові підстави державного управління і контролю в сфері використання земельних ресурсів: планування використання земель; здійснення землеустрою за землепорядний процес; моніторинг та контроль за станом і використанням земель;

ведення державного земельного кадастру; відшкодування витрат сільськогосподарського та лісогосподарського виробництва.

9. Розгляд і вирішення земельних спорів судами та органами місцевого самоврядування: підвідомчість земельних спорів та компетенція органів місцевого самоврядування щодо розгляду і вирішення земельних спорів.

10. Застосування кримінальної, адміністративної та цивільної відповідальності за порушення земельного законодавства: допустимість дисциплінарної відповідальності за земельні правопорушення.

Тема 8. ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ВИКОРИСТАННЯ НАДР ТА КОРИСНИХ КОПАЛИН

1. Сучасний стан гірничого законодавства і визначення поняття надр як природного об'єкту; розподіл корисних копалин за їх значенням на загальнодержавні та місцеві.

2. Правове регулювання надрокористування: особливості правовідносин з геологічного вивчення, розвідки та використання надр.

3. Компетенція органів виконавчої влади щодо розпорядження надрами; державний облік родовищ та запасів корисних копалин; державний контроль і нагляд за веденням робіт по геологічному вивченню надр, їх використанням та охороною.

4. Умови і порядок надання надр у користування та їх правове регулювання.

5. Особливі вимоги щодо використання надр для видобутку корисних копалин.

6. Вирішення спорів та юридична відповідальність за порушення законодавства про використання надр: дисциплінарна, адміністративна, цивільно-правова і кримінальна відповідальність за порушення гірничого законодавства.

Тема 9. ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ВИКОРИСТАННЯ ВОД І ВОДНИХ РЕСУРСІВ

1. Сучасний стан водного законодавства щодо використання водних об'єктів та їх ресурсів.

2. Поняття і види водокористування: правове регулювання загального і спеціального водокористування; постійне

і тимчасове водокористування; відокремлене і спільне водокористування.

3. Особливості правового регулювання окремих видів спеціального водокористування: для задоволення питних і господарсько-побутових потреб населення; для лікувальних і оздоровчих цілей; для потреб галузей національної економіки; для скидання стічних вод у водні об'єкти та експлуатації водогосподарських систем тощо.

4. Підстави, умови виникнення і припинення водокористування, основні права і обов'язки водокористувачів та підстави і умови обмеження їх прав.

5. Правові вимоги організації використання водних об'єктів: правовий режим використання земель водного фонду; водоохоронні зони та прибережні захисні смуги; смуги відведення та берегові смуги водних шляхів.

6. Державне управління і державний контроль в галузі використання водних об'єктів: законодавчі вимоги щодо відтворення водних ресурсів і відновлення якості вод.

7. Нормування в галузі використання і охорони вод та відтворення водних ресурсів.

8. Вирішення спорів з питань використання водних об'єктів та підстави юридичної відповідальності за порушення вимог водного законодавства і порядок їх застосування.

Тема 10. ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ВИКОРИСТАННЯ ПРИРОДНИХ РЕСУРСІВ ВИКЛЮЧНОЇ (МОРСЬКОЇ) ЕКОНОМІЧНОЇ ЗОНИ І КОНТИНЕНТАЛЬНОГО ШЕЛЬФУ УКРАЇНИ

1. Законодавство про виключну (морську) економічну зону і континентальний шельф: визначення виключної (морської) економічної зони і континентального шельфу; делімітація кордонів та суверенні права та юрисдикція прибережної держави на простір морської зони та ресурси континентального шельфу.

2. Правове регулювання використання ресурсів виключної (морської) економічної зони: особливості режиму використання анадромних і катадромних видів рибних ресурсів.

3. Правове регулювання ведення наукових досліджень у виключній (морській) економічній зоні і континентальному шельфі.

4. Правові вимоги при створенні й експлуатації штучних островів та споруд в межах виключної (морської) економічної зони і континентального шельфу.

5. Уникнення незаконної промислової та науково-дослідної діяльності у виключній (морській) економічній зоні і континентальному шельфі: право переслідування і затримання за незаконні види діяльності у виключній (морській) економічній зоні і континентальному шельфі.

6. Юридична відповідальність за порушення законодавства про виключну (морську) економічну зону і континентального шельфу: особливості застосування адміністративно-правової та цивільно-правової відповідальності; органи і посадові особи, уповноважені застосовувати санкції; порядок і строки притягнення до відповідальності та оскарження рішень про застосування санкцій юридичної відповідальності.

Тема 11. ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ВИКОРИСТАННЯ ОБ'ЄКТІВ ТА РЕСУРСІВ РОСЛИННОГО СВІТУ

1. Сучасний стан законодавства про використання рослинного світу: співвідношення флористичного та лісового законодавства.

2. Природні рослинні ресурси загальнодержавного та місцевого значення та критерії їх відмежування.

3. Правове регулювання використання природних рослинних ресурсів та його основні види: загальне та спеціальне; виробничо-господарське та науково-дослідне; рекреаційне й оздоровче; навчально-освітнє і культурно-виховне.

4. Правові вимоги щодо інтродукції, акліматизації та селекції рослин; правила створення та використання ботанічних колекцій об'єктів рослинного світу.

5. Основні вимоги щодо ведення «Червоної книги України» та «Зеленої книги України» стосовно рідкісних і зникаючих видів й об'єктів рослинного світу.

6. Державне управління і державний контроль в сфері використання та відтворення рослинного світу.

7. Державний облік природних рослинних ресурсів та ведення державного кадастру об'єктів рослинного світу.

8. Вирішення спорів щодо використання флористичного законодавства та юридична відповідальність за правопорушення у сфері використання об'єктів рослинного світу і рослинних ресурсів.

Тема 12. ПРАВОВИЙ РЕЖИМ ВИКОРИСТАННЯ ЛІСІВ ТА ЛІСОВИХ РЕСУРСІВ

1. Сучасний стан лісового законодавства. Поняття лісового фонду та лісових ресурсів: їх законодавче визначення та науково-практичне значення.

2. Об'єкти і суб'єкти права лісокористування: співвідношення лісокористування та землекористування.

3. Правове регулювання основних видів лісокористування та їх юридичні ознаки.

4. Законодавчі вимоги щодо реалізації права на окремі види лісокористування.

5. Особливості державного управління та контролю у сфері лісових відносин: ведення лісового господарства; поділ лісів за екологічним і соціально-економічним значенням; відтворення лісів та підвищення продуктивності.

6. Правові вимоги до лісовпорядкування, ведення державного лісового кадастру та обліку лісів.

7. Правове та економічне стимулювання заходів з відтворення лісів.

8. Умови та порядок вирішення спорів з питань охорони, захисту, використання та відтворення лісів.

9. Особливості застосування юридичної відповідальності за порушення лісового законодавства.

Тема 13. ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВИКОРИСТАННЯ ОБ'ЄКТІВ ТА РЕСУРСІВ ТВАРИННОГО СВІТУ

1. Сучасний стан законодавства про тваринний світ та перспективи його систематизації; структура та зміст Закону України «Про тваринний світ».

2. Тваринний світ як об'єкт права власності та права користування: види об'єктів тваринного світу; підстави й умови

виникнення і припинення права користування тваринним світом; права та обов'язки користувачів об'єктами тваринного світу.

3. Правові засади загального користування тваринним світом та їх основні види.

4. Основні види спеціального використання об'єктів тваринного світу та ведення мисливського і рибного господарства.

5. Законодавчі вимоги щодо використання середовища існування, умов розмноження, шляхів міграції тварин.

6. Державне управління і державний контроль в галузі використання, відтворення і охорони тваринного світу: державний облік та моніторинг тваринного світу.

7. Умови і порядок визначення шкоди, заподіяної об'єктам тваринного світу та застосування юридичної відповідальності за порушення фауністичного законодавства.

Тема 14. ПРАВОВІ ЗАСАДИ ВИКОРИСТАННЯ ТЕРИТОРІЙ ТА ОБ'ЄКТІВ ПРИРОДНО-ЗАПОВІДНОГО ФОНДУ

1. Сучасний стан законодавства про природно-заповідний фонд України: поняття і класифікація територій та об'єктів природно-заповідного фонду; умови їх створення й оголошення заповідними; правове забезпечення управління в сфері використання об'єктів природно-заповідного фонду.

2. Правове регулювання використання територій та об'єктів природно-заповідного фонду: особливості використання природних і біосферних заповідників, національних природних парків, регіональних ландшафтних парків, заказників, пам'яток природи, заповідних урочищ; правовий режим використання ботанічних садів, дендрологічних парків, зоологічних парків, парків-пам'яток садово-паркового мистецтва та інших особливо охоронюваних об'єктів і територій.

3. Особливі вимоги щодо використання територій та об'єктів природно-заповідного фонду для наукових досліджень і освітньо-виховних цілей на землях, що мають особливе наукове значення.

4. Економічне забезпечення функціонування об'єктів природно-заповідного фонду: фінансування заходів, оцінка територій, надання податкових та інших пільг для утримання територій та об'єктів природно-заповідного фонду.

5. Державний контроль за використанням територій та об'єктів природно-заповідного фонду: ведення державного кадастру територій та об'єктів природно-заповідного фонду.

6. Юридична відповідальність за порушення законодавства про природно-заповідний фонд: адміністративні правопорушення та кримінальні злочини у сфері природно-заповідного законодавства; особливості застосування цивільно-правової відповідальності за правопорушення в галузі використання об'єктів природно-заповідного фонду.

Тема 15. ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ВИКОРИСТАННЯ КУРОРТНИХ ОБ'ЄКТІВ ТА ПРИРОДНИХ ЛІКУВАЛЬНИХ РЕСУРСІВ

1. Поняття і види природних лікувальних ресурсів курортів та лікувально-оздоровчих об'єктів і територій: сучасний стан законодавства.

2. Умови і порядок створення та розвитку курортів на землях оздоровчого призначення: правове забезпечення цільового використання курортних лікувальних ресурсів.

3. Правовий режим використання природних ресурсів санаторно-курортними та лікувально-оздоровчими закладами.

4. Правові засади користування природними ресурсами зон округів санітарної охорони курортів.

5. Особливості правового регулювання використання мінеральних джерел і кліматичних умов курортів для лікувальних цілей.

6. Правове регулювання управління та контролю в галузі використання курортних та лікувальних територій і об'єктів.

7. Законодавчі вимоги щодо ведення моніторингу та кадастру природних територій і лікувальних ресурсів курортів.

8. Проблеми застосування юридичної відповідальності за порушення вимог законодавства про використання курортних об'єктів.

Тема 16. ПРАВОВІ ЗАСАДИ ВИКОРИСТАННЯ ПРИРОДНИХ РЕКРЕАЦІЙНО-ОЗДОРОВЧИХ РЕСУРСІВ І ТЕРИТОРІЙ

1. Законодавчі вимоги щодо використання рекреаційно-оздоровчих територій та їх ресурсів: основні ознаки та їх правове визначення.

2. Правовий режим використання природних ресурсів рекреаційно-оздоровчих об'єктів і територій.

3. Правове регулювання «зеленого» туризму та зайняття традиційною сільською культурою.

4. Правовий режим використання природних ресурсів вільних економічних зон туристсько-рекреаційного типу.

5. Особливості правового режиму дитячих рекреаційно-оздоровчих об'єктів стаціонарної рекреації.

6. Правові вимоги щодо використання рекреаційно-оздоровчих об'єктів і територій для зайняття фізкультурою і проведення спортивних заходів.

7. Особливості застосування юридичної відповідальності за правопорушення при використанні рекреаційно-оздоровчих територій та їх ресурсів.

Тема 17. СПЕЦІАЛЬНИЙ ПРАВОВИЙ РЕЖИМ ВИКОРИСТАННЯ ПРИРОДНИХ РЕСУРСІВ ЕКОЛОГІЧНО УРАЖЕНИХ І ЗАБРУДНЕНИХ ТЕРИТОРІЙ Ї ОБ'ЄКТІВ

1. Поняття і види правових режимів використання ресурсів екологічно уражених природних об'єктів.

2. Правовий режим використання природних ресурсів в зонах екологічного лиха.

3. Особливості правового регулювання використання природних ресурсів в умовах надзвичайного стану.

4. Правовий режим використання природних ресурсів зон надзвичайних екологічних ситуацій.

5. Особливості правового режиму використання природних ресурсів територій, на яких оголошено карантин.

6. Спеціальні правові режими використання екологічно уражених природних ресурсів.

7. Юридична відповідальність за порушення вимог природокористування на екологічно уражених і забруднених територіях і об'єктах.

Тема 18. ПРАВОВІ ВИМОГИ ЩОДО ВИКОРИСТАННЯ НЕМАТЕРІАЛІЗОВАНИХ ПРИРОДНИХ РЕСУРСІВ

1. Основні види нематеріалізованих природних ресурсів та правові засади використання природного простору.

2. Правові вимоги щодо використання атмосферного повітря в промисловості, енергетиці та на транспорті.

3. Особливості правового регулювання використання природних кліматичних умов та ресурсів.

4. Правові засади використання альтернативних джерел енергії.

5. Правове регулювання використання радіочастотного ресурсу.

6. Проблеми застосування юридичної відповідальності за порушення законодавства при використанні нематеріалізованих природних ресурсів.

4. МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ПІДГОТОВКИ ДО СЕМІНАРСЬКИХ (ПРАКТИЧНИХ) ЗАНЯТЬ

Правове регулювання природоресурсових відносин має значну специфіку в порівнянні з традиційними галузями права. В першу чергу, основною відмінністю є те, що дана галузь права є комплексною. Саме комплексний підхід до природоресурсових відносин відкриває широкі можливості для урахування їх особливостей при правовому регулюванні використання природних об'єктів, їх ресурсів та природних комплексів. Окрім того відмінності закладені в предметі і методи, джерелах і принципах правового регулювання. У загальному визначенні природоресурсне право являє собою відособлено-комплексну сукупність правових норм, що регулюють природоресурсові відносини у сфері взаємодії людини і суспільства з природним середовищем з метою забезпечення раціонального і ефективного використання природних об'єктів та їх ресурсів, а також забезпечення їх збереження і відтворення в інтересах теперішніх і майбутніх поколінь національної спільноти.

Окремі розділи навчальної дисципліни виходять за межі законодавчих вимог природоресурсових нормативно-правових актів. Поглиблене опанування студентами правознавчої спеціальності навчальної дисципліни вимагає порівняльного підходу до змісту окремих положень суміжних галузей законодавства і права у сфері забезпечення раціонального використання природних об'єктів та їх ресурсів, ознайомлення з конкретними вимогами технічних норм і технологічних методів природокористування. Саме на цій основі можна досягти формування цілісного світогляду майбутніх правників з вищою юридичною освітою стосовно гармонійної взаємодії людини й суспільства зі своїм природним оточенням.

Динамізм розвитку природоресурсного законодавства і постійне підвищення вимог щодо раціоналізації природокористування, не дозволяють обмежуватися тільки ознайомленням з навчальною літературою. Істотну допомогу в цьому

може надати спеціальна юридична література, а також звернення до наукових досліджень з природничо-науковим та соціально-економічним змістом, присвячених використанню природних багатств.

Викладання навчальної дисципліни «Природоресурсне право» здійснюється як у формі читання лекційного курсу, так і у формі проведення семінарських (практичних) занять викладачами кафедри аграрного, земельного та екологічного права. Одним з обов'язкових вимог навчального плану є позааудиторна підготовка студентів до таких занять, тобто самостійна робота. Саме самостійна робота є засобом оволодіння навчальним матеріалом, яка охоплює підготовку до семінарських і практичних занять шляхом виконання індивідуальних завдань (розв'язання конкретних задач) поза аудиторними заняттями.

Підготовку до занять з навчальної дисципліни необхідно починати з ознайомлення з певними розділами підручників та посібників навчальної літератури, а в окремих випадках також з рекомендованою спеціальною науковою літературою. При опрацюванні законодавчих та інших нормативно-правових актів слід звертати увагу на динаміку і тенденції розвитку вітчизняного природоресурсного законодавства, зокрема шляхом відстеження тих змін і доповнень, що внесені у початковій редакції досліджуваних законодавчих актів. Тільки після цього можна приступати до виконання практичних завдань, зокрема до розв'язання конкретних задач відповідної теми навчальної дисципліни.

Студентам необхідно завчасно готуватися до кожного семінарського (практичного) заняття і продемонструвати високий ступінь підготовленості з кожної теми. При цьому наполегливо рекомендується робити відповідні конспективні записи підготовки до занять. Особливо важливим є письмове вирішення поставлених конкретних задач. При їх вирішенні слід надавати повні та обґрунтовані відповіді на поставлені питання. Обов'язковим є посилання на зміст норм права відповідних законодавчих та інших нормативно-правових актів. Нормативне обґрунтування має бути надано до кожного наведеного висновку чи підсумкового твердження.

Безумовно, важливою є активна участь студентів на семінарських (практичних) заняттях, що полягає у самостійних виступах з поставлених питань, виступах з уточненнями і доповненнями, висловленні власних поглядів з проблемних питань тощо. При наявності відповідних конспективних записів підготовки до занять, вони можуть використовуватися при виступах.

Слід звернути увагу на те, що пропущені семінарські (практичні) заняття або виявлення недостатньої підготовленості до них, підлягають додатковому опрацюванню та індивідуальному звіту з тієї чи іншої теми перед викладачами, які проводять такі заняття. Студенти, які не відпрацювали пропущені заняття або одержали незадовільні оцінки з відповідної теми, не допускаються до складання іспиту навчальної дисципліни.

Результативними показниками підготовки до семінарських (практичних) занять вважаються вироблення у студентів умінь:

- стисло і змістовно доповідати обставини конкретних завдань;
- визначати зміст і характер природоресурсових правовідносин;
- аналізувати окремі положення законів і підзаконних актів;
- застосовувати відповідні положення нормативно-правових актів;
- користуватись збірниками нормативно-правових актів, довідкових матеріалів та галузевими і предметними словниками;
- вільно користуватися специфічною термінологією природоресурсного законодавства і права;
- застосовувати набуті знання і навички в процесі вирішення практичних ситуацій;
- надавати консультації, поради і роз'яснення з питань природоресурсного законодавства.

5. ПЛАНИ СЕМІНАРСЬКИХ (ПРАКТИЧНИХ) ЗАНЯТЬ

ЗАНЯТТЯ 1

ТЕМА: ПРЕДМЕТ, МЕТОД, ПРИНЦИПИ І СИСТЕМА СУЧАСНОГО ПРИРОДОРЕСУРСНОГО ПРАВА

План заняття

1. Методологічні основи функціонування людини і суспільства у природному середовищі. Основні форми взаємодії людини і суспільства з природним оточенням.
2. Природоресурсові відносини як предмет природоресурсного права та його визначення як комплексної правової галузі.
3. Об'єкти природоресурсного права природного і соціально-природного походження. Суб'єкти природоресурсного права та природоресурсова правосуб'єктність.
4. Методи правового регулювання природоресурсових відносин та межі їх застосування.
5. Основні принципи природоресурсного права.
6. Система сучасного природоресурсного права та його місце в українській правовій системі.

Нормативно-правові акти

Декларація про державний суверенітет України : прийнята 16 липня 1990 року. *Відомості Верховної Ради Української РСР*. 1990. № 31. Ст. 429.

Конституція України : прийнята 28 червня 1996 року. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.

Основи законодавства України про охорону здоров'я : Закон України від 19 листопада 1992 року. *Відомості Верховної Ради України*. 1993. № 4. Ст. 19.

Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення : Закон України від 24 лютого 1994 року. *Відомості Верховної Ради України*. 1994. № 27. Ст. 218.

Про місцеве самоврядування в Україні : Закон України від 21 травня 1997 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1997. № 24. Ст. 170.

Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року : Закон України від 28 лютого 2019 року. *Відомості Верховної Ради України*. 2019. № 16. Ст. 70.

Про охорону навколишнього природного середовища : Закон України від 25 червня 1991 року. *Відомості Верховної Ради України*. 1991. № 41. Ст. 546.

Про правовий режим території, що зазнала радіоактивного забруднення внаслідок Чорнобильської катастрофи : Закон України від 27 лютого 1991 року. *Відомості Верховної Ради України*. 1991. № 16. Ст. 198.

Основні напрями державної політики України у галузі охорони довкілля, використання природних ресурсів та забезпечення екологічної безпеки : постанова Верховної Ради України від 5 березня 1998 року. *Відомості Верховної Ради України*. 1998. № 38–39. Ст. 248.

Про затвердження переліку видів діяльності, що належать до природоохоронних заходів : постанова Кабінету Міністрів України від 17 вересня 1996 р. № 1147. *ЗП*. 1996. № 18. Ст. 506.

Про схвалення Стратегії екологічної безпеки та адаптації до зміни клімату на період до 2030 року : розпорядження Кабінету Міністрів України від 20 жовтня 2021 року № 1363-р. *Офіційний вісник України*. 2021. № 87. Ст. 5584.

Навчально-наукова література

Актуальні проблеми правового регулювання аграрних, земельних, екологічних та природоресурсних відносин в Україні : колективна монографія / відп. ред.: Т.Є. Харитоновна, І.І. Каракаш. Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2018. 722 с.

Андрейцев В.І. Екологічне право і законодавство суверенної України: проблеми реалізації державної екологічної політики : монографія. Дніпропетровськ : Нац. гірн. ун-т, 2011. 373 с.

Балюк Г.І. Правові засади державної екологічної політики України: сучасні проблеми. *Екологічне право*. 2017. № 3–4. С. 8–15.

Бондар Л.О. Історія екологічних концепцій України: філософсько-правовий аналіз. URL: www.ecopravo.host-ua.org.ua.

Дейнега М.А. Природоресурсне право: проблеми формування і розвитку : монографія. Київ : НУБіП України, 2019. 339 с.

Дейнега М.А. Розвиток наукової думки про формування природоресурсного права. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2018. № 49. С. 9–11.

Дейнега М.А. Теоретичні засади системи природоресурсного права. *Приватне та публічне право*. 2017. № 4. С. 42–45.

Екологічне право України. Повний академічний курс / за ред. акад. НАН України, проф. Ю.С. Шемшученко. Київ : Юридична думка, 2008. 720 с.

Екологічне право України : навчальний посібник / за ред. проф. І.І. Каракаша, д. ю. н. Т.Є. Харитонові, к. ю. н. А.І. Черемнової. Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2018. 408 с.

Екологічне право України : підручник для студ. вищ. навч. закл. / за ред. І.І. Каракаша. Одеса : Фенікс, 2012. 788 с.

Екологічне право : підручник для студентів юридичних спеціальностей вищих навчальних закладів / за ред. проф. А.П. Гетьмана. Харків : Право, 2013. 432 с.

Заржицький О.С. Актуальні проблеми правового забезпечення екологічної політики України (теоретичні аспекти) : монографія. Дніпропетровськ : Національний гірничий університет, 2012. 200 с.

Каракаш І.І. Предмет природоресурсного права та його формування як комплексної правової галузі. *Часопис цивілістики*. Одеса, 2007. Вип. 5. С. 25–32.

Каракаш І.І. Проблеми предмету природоресурсного права та його формування як комплексної правової галузі. *Наукові праці Одеської національної юридичної академії*. Т. III. Одеса : Юридична література, 2004. С. 134–146.

Каракаш І.І. Щодо викладання аграрного, земельного, екологічного та природоресурсного права у вищих навчальних закладах України. *Збірник матеріалів Першого зібрання фахівців споріднених кафедр з обговорення актуальних наукових проблем та методики викладання аграрного, земельного, екологічного та природоресурсного права у вищих навчальних закладах України* (м. Одеса, 9–10 вересня 2016 року). Одеса, 2016. С. 25–29.

Каракаш І.І. Предмет, метод, принципи і система сучасного природоресурсного права. *Природоресурсове право України* : навч. посіб. / за ред. І.І. Каракаша та Т.Є. Харитонові. 2-ге вид, доп. і перероб. Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2018. С. 15–65.

Каракаш І.І. Принципи сучасного природоресурсного права України. *Природоресурсне право в системі права України* : матеріали «круглого столу» (м. Харків, 30–31 жовтня 2015 року). Харків : Оберіг, 2015. С. 79–82.

Каракаш І.І. Природоресурсове право як комплексна галузь права в українській правовій системі. *Юридичний вісник НУ «ОЮА»*. Одеса, 2014. № 5. С. 84–90.

Каракаш І.І. Співвідношення екологічного права з природоресурсовими правовими галузями. *Співвідношення екологічного, природоресурсного, земельного та аграрного права* : матеріали «круглого столу». Харків, 2011. С. 29–34.

Природоресурсове право України : навч. посіб. / за ред. І.І. Каракаша та Т.Є. Харитонові. 2-ге вид., доп. і перероб. Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2018. 566 с.

Природоресурсове право України : навчальний посібник / за ред. доц. І.І. Каракаша. Київ, 2005. 376 с.

ЗАНЯТТЯ 2

ТЕМА: ДЖЕРЕЛА ПРИРОДОРЕСУРСНОГО ПРАВА ТА ПРИРОДОРЕСУРСОВІ ПРАВОВІДНОСИНИ

План заняття

1. Поняття і особливості джерел сучасного природоресурсного права.
2. Конституційні засади правового регулювання природоресурсових відносин.
3. Кодифікаційні закони як джерела природоресурсного права.
4. Спеціальні закони в якості джерел природоресурсного права.
5. Підзаконні нормативно-правові акти як джерела природоресурсного права.
6. Нормативні акти місцевих органів виконавчої влади і органів місцевого самоврядування в галузі природокористування.

7. Природоресурсові правовідносини, їх особливості та основні ознаки. Природоресурсові права та обов'язки поза природоресурсовими правовідносинами.

Нормативно-правові акти

Конституція України : прийнята 28 червня 1996 року. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.

Конвенція про водно-болотні угіддя, що мають міжнародне значення, головним чином як середовища існування водоплавних птахів (Рамсар, Іран, 2 лютого 1971 року), Україна приєдналася згідно з Законом від 29 жовтня 1996 року. *Офіційний вісник України*. 2013. № 30.

Конвенція про захист Чорного моря від забруднення. Прийнята на конференції країн – ЧЕС 21 квітня 1992 року в Бухаресті : ратифікована постановою Верховної Ради України від 4 лютого 1994 року. *Офіційний вісник України*. 2006. № 44.

Конвенція про охорону біологічного різноманіття (Ріо-де-Жанейро, 5 червня 1992 р.) : ратифікована Законом України від 29 листопада 1994 року. *Офіційний вісник України*. 2007. № 22.

Конвенція про охорону дикої флори та фауни, і природних умов існування в Європі. Прийнята 19 вересня 1979 року у Берні : ратифікована Законом України від 29 жовтня 1996 року. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 50. Ст. 278.

Рамкова конвенція ООН про зміну клімату (Ріо-де-Жанейро, 11 червня 1992 р.) : ратифікована Законом України від 29 жовтня 1996 року. *Офіційний вісник України*. 2012. № 83.

Водний кодекс України : прийнятий 6 червня 1995 року. *Відомості Верховної Ради України*. 1995. № 24. Ст. 189.

Земельний кодекс України : прийнятий 25 жовтня 2001 року. *Відомості Верховної Ради України*. 2002. № 3–4. Ст. 27.

Кодекс України про надра : прийнятий 27 липня 1994 року. *Відомості Верховної Ради України*. 1994. № 36. Ст. 340.

Лісовий кодекс України : прийнятий 21 січня 1994 року в редакції Закону від 8 лютого 2006 року. *Відомості Верховної Ради України*. 2006. № 21. Ст. 170.

Основи законодавства України про охорону здоров'я : Закон України від 19 листопада 1992 року. *Відомості Верховної Ради України*. 1993. № 4. Ст. 19.

Про відходи : Закон України від 5 березня 1998 року. *Відомості Верховної Ради України*. 1998. № 36–37. Ст. 242.

Про державну систему біобезпеки при створенні, випробуванні, транспортуванні та використанні генетично модифікованих організмів : Закон України від 31 травня 2007 року. *Відомості Верховної Ради України*. 2007. № 35. Ст. 484.

Про екологічну мережу : Закон України від 24 червня 2004 року. *Відомості Верховної Ради України*. 2004. № 45. Ст. 502.

Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення : Закон України від 24 лютого 1994 року. *Відомості Верховної Ради України*. 1994. № 27. Ст. 218.

Про зону надзвичайної екологічної ситуації : Закон України від 13 липня 2000 р. *Офіційний вісник України*. 2000. № 32. Ст. 1340.

Про курорти : Закон України від 5 жовтня 2000 року. *Відомості Верховної Ради України*. 2000. № 50. Ст. 435.

Про об'єкти підвищеної небезпеки : Закон України від 18 січня 2001 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 15. Ст. 73.

Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року : Закон України від 28 лютого 2019 року. *Відомості Верховної Ради України*. 2019. № 16. Ст. 70.

Про охорону атмосферного повітря : Закон України від 16 жовтня 1992 року в редакції від 21 червня 2001 року. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 48. Ст. 252.

Про охорону земель : Закон України від 19 червня 2003 року. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 39. Ст. 349.

Про охорону навколишнього природного середовища : Закон України від 25 червня 1991 року. *Відомості Верховної Ради України*. 1991. № 41. Ст. 546.

Про оцінку впливу на довкілля : Закон України від 23 травня 2017 року. *Відомості Верховної Ради України*. 2017. № 29. Ст. 315.

Про питну воду, питне водопостачання та водовідведення : Закон України від 10 січня 2002 року. *Відомості Верховної Ради України*. 2002. № 16. Ст. 112.

Про правовий режим території, що зазнала радіоактивного забруднення внаслідок Чорнобильської катастрофи : Закон України від 27 лютого 1991 року. *Відомості Верховної Ради України*. 1991. № 16. Ст. 198.

Про природно-заповідний фонд України : Закон України від 16 червня 1992 року. *Відомості Верховної Ради України*. 1992. № 34. Ст. 502.

Про регулювання містобудівної діяльності : Закон України від 17 лютого 2011 року. *Відомості Верховної Ради України*. 2011. № 34. Ст. 343.

Про рибне господарство, промислове рибальство та охорону водних біоресурсів : Закон України від 8 липня 2011 року. *Відомості Верховної Ради України*. 2012. № 17. Ст. 155.

Про рослинний світ : Закон України від 9 квітня 1999 року. *Відомості Верховної Ради України*. 1999. № 22–23. Ст. 198.

Про стратегічну екологічну оцінку : Закон України від 20 березня 2018 року. *Відомості Верховної Ради України*. 2018. № 16. Ст. 138.

Про тваринний світ : Закон України від 13 грудня 2001 року. *Відомості Верховної Ради України*. 2002. № 14. Ст. 97.

Про Червону книгу України : Закон України від 7 лютого 2002 року. *Відомості Верховної Ради України*. 2002. № 30. Ст. 201.

Основні напрями державної політики України у галузі охорони довкілля, використання природних ресурсів та забезпечення екологічної безпеки : постанова Верховної Ради України від 5 березня 1998 року. *Відомості Верховної Ради України*. 1998. № 38–39. Ст. 248.

Про заходи щодо подальшого розвитку природно-заповідної справи в Україні : указ Президента України від 23 травня 2005 року № 838/2005. *Урядовий кур'єр*. 2005. № 100.

Про затвердження переліку видів діяльності, що належать до природоохоронних заходів : постанова Кабінету Міністрів України від 17 вересня 1996 р. № 1147. *ЗП*. 1996. № 18. Ст. 506.

Про затвердження Положення про Зелену книгу України : постанова Кабінету Міністрів України від 29 серпня 2002 року № 1286. *Офіційний вісник України*. 2002. № 36.

Про правовий режим зон санітарної охорони водних об'єктів : постанова Кабінету Міністрів України від 18 грудня 1998 року. *Офіційний вісник України*. 1998. № 51.

Про затвердження Міської цільової програми благоустрою м. Одеси на 2022–2026 роки : рішення Одеської міської ради від 8 грудня 2021 року № 805-VIII.

Про затвердження Програми розвитку та реконструкції Одеського зоопарку «Зоопарк – 100» на 2013–2022 роки : рішення Одеської міської ради від 19 лютого 2013 р. № 2776-VI.

Навчально-наукова література

Актуальні проблеми правового регулювання аграрних, земельних, екологічних та природоресурсних відносин в Україні : колективна монографія / відп. ред.: Т.Є. Харитоновна, І.І. Каракаш. Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2018. 722 с.

Анісімова Г.В. Теоретичні засади розвитку екологічного законодавства в контексті природно-правової доктрини : монографія. Харків : Право, 2019. 672 с.

Дейнега М.А. До питання співвідношення природоресурсних відносин із суміжними суспільними відносинами. *Екологічне право в системі міждисциплінарних зв'язків: методологічні засади* : збірник матеріалів круглого столу (м. Харків, 4 грудня 2015 р.) / за заг. ред. А.П. Гетьмана. Харків : НІОУ ім. Ярослава Мудрого, 2015. С. 106–108.

Дейнега М.А. Окремі аспекти визначення природоресурсних правовідносин. *Матеріали першого зібрання фахівців споріднених кафедр аграрного, земельного, екологічного та природоресурсного права* (м. Одеса, 9–10 вересня 2016 р.). Одеса, 2016. С. 107–108.

Екологічне право України. Повний академічний курс / за ред. акад. НАН України, проф. Ю.С. Шемшученко. Київ : Юридична думка, 2008. 720 с.

Екологічне право України : навчальний посібник / за ред. проф. І.І. Каракаша, д. ю. н. Т.Є. Харитонової, к. ю. н. А.І. Черемної. Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2018. 408 с.

Екологічне право України : підручник для студ. вищ. навч. закл. / за ред. І.І. Каракаша. Одеса : Фенікс, 2012. 788 с.

Екологічне право : підручник для студентів юридичних спеціальностей вищих навчальних закладів / за ред. проф. А.П. Гетьмана. Харків : Право, 2013. 432 с.

Каракаш І.І. Особенности объектов природного происхождения и юридическое закрепление их принадлежности в Украине. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія «Юриспруденція»*. 2014. № 10–1. Том. 2. С. 42–44.

Каракаш І.І. Кодифікація екологічного законодавства – нагальна потреба сьогодення. *Актуальні питання кодифікації екологічного законодавства України* : збірник тез наукових доповідей учасників «круглого столу» (9 листопада 2012 року). Харків, 2012. С. 37–40.

Каракаш І.І. Конституційні вимоги щодо використання природних ресурсів та охорони довкілля. *Наука та суспільне життя України в епоху глобальних викликів людства у цифрову еру* : матеріали міжнар. науково-прак. конференції (21 травня 2021 року) / за заг. ред. С.В. Ківалова. Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2021. Т. 1. С. 541–544.

Природноресурсове право України : навч. посіб. / за ред. І.І. Каракаша та Т.Є. Харитонової. 2-ге вид., доп. і перероб. Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2018. 566 с.

Природноресурсове право України : навчальний посібник / за ред. доц. І.І. Каракаша. Київ, 2005. 376 с.

Сидор В.Д. Джерела природноресурсового права та природноресурсові правовідносини. *Природноресурсове право України* : навч. посіб. / за ред. І.І. Каракаша та Т.Є. Харитонової. 2-ге вид., доп. і перероб. Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2018. С. 83–117.

Шемшученко Ю.С. Актуальні проблеми кодифікації національного та міжнародного екологічного права. *Право України*. 2011. № 2. С. 4–10.

ЗАНЯТТЯ 3

ТЕМА: ПРАВО ВЛАСНОСТІ НА ПРИРОДНІ ОБ'ЄКТИ ТА ЇХ РЕСУРСИ

План заняття

1. Основні ознаки та визначення поняття права власності на природні об'єкти й їх ресурси. Конституційні засади права народної власності на природні об'єкти та їх ресурси.

2. Об'єкти права власності природного походження: природні об'єкти, природні ресурси, природні комплекси та природноресурсові фонди.

3. Суб'єкти права власності на природні об'єкти та їх ресурси.

4. Підстави виникнення права власності на природні об'єкти: цивільно-правові підстави виникнення права власності на природні об'єкти; умови і порядок передачі природних об'єктів за рішенням державних органів та органів місцевого самоврядування; підстави зміни права власності.

5. Особливості змісту і умови здійснення правомочностей власності на природні об'єкти та їх ресурси: основні права і обов'язки їх власників та обмеження прав у суспільних інтересах.

6. Способи захисту й охорони права власності на природні об'єкти та їх ресурси.

7. Припинення права власності на природні ресурси: умовні та безумовні підстави припинення права власності; особливості припинення права державної та комунальної власності на природні ресурси.

Нормативно-правові акти

Конституція України : прийнята 28 червня 1996 року. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.

Водний кодекс України : прийнятий 6 червня 1995 року. *Відомості Верховної Ради України*. 1995. № 24. Ст. 189.

Земельний кодекс України : прийнятий 25 жовтня 2001 року. *Відомості Верховної Ради України*. 2002. № 3–4. Ст. 27.

Кодекс України про надра : прийнятий 27 липня 1994 року. *Відомості Верховної Ради України*. 1994. № 36. Ст. 340.

Лісовий кодекс України : прийнятий 21 січня 1994 року в редакції Закону України від 8 лютого 2006 року. *Відомості Верховної Ради України*. 2006. № 21. Ст. 170.

Про виключну (морську) економічну зону України : Закон України від 16 травня 1995 року. *Відомості Верховної Ради України*. 1995. № 21. Ст. 152.

Про курорти : Закон України від 5 жовтня 2000 року. *Відомості Верховної Ради України*. 2000. № 50. Ст. 435.

Про мисливське господарство та полювання : Закон України від 22 лютого 2000 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2000. № 18. Ст. 132.

Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року : Закон України від 28 лютого 2019 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2019. № 16. Ст. 70.

Про охорону навколишнього природного середовища : Закон України від 25 червня 1991 року. *Відомості Верховної Ради України*. 1991. № 41. Ст. 546.

Про природно-заповідний фонд України : Закон України від 16 червня 1992 року. *Відомості Верховної Ради України*. 1992. № 34. Ст. 502.

Про рибне господарство, промислове рибальство та охорону водних біоресурсів : Закон України від 8 липня 2011 року. *Відомості Верховної Ради України*. 2012. № 17. Ст. 155.

Про рибу, інші водні живі ресурси та харчову продукцію з них : Закон України від 6 лютого 2003 року. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 15. Ст. 107.

Про рослинний світ : Закон України від 9 квітня 1999 року. *Відомості Верховної Ради України*. 1999. № 22–23. Ст. 198.

Про тваринний світ : Закон України від 13 грудня 2001 року. *Відомості Верховної Ради України*. 2002. № 14. Ст. 97.

Навчально-наукова література

Екологічне право України. Повний академічний курс / за ред. акад. НАН України, проф. Ю.С. Шемшученко. Київ : Юридична думка, 2008. 720 с.

Екологічне право України : навчальний посібник / за ред. проф. І.І. Каракаша, д. ю. н. Т.Є. Харитоновой, к. ю. н. А.І. Черемнової. Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2018. 408 с.

Екологічне право України : підручник для студ. вищ. навч. закл. / за ред. І.І. Каракаша. Одеса : Фенікс, 2012. 788 с.

Екологічне право : підручник для студентів юридичних спеціальностей вищих навчальних закладів / за ред. проф. А.П. Гетьмана. Харків : Право, 2013. 432 с.

Заверюха М.М. Перспективи розвитку приватної форми власності на землі лісогосподарського призначення в Україні. *Право і суспільство*. 2015. № 5. С. 111–116.

Заверюха М.М. Правове регулювання використання та охорони лісів в Україні : монографія. Одеса : Юридична література, 2018. 228 с.

Заверюха М.М. Щодо питання приватної власності на ліси в Україні. *Сучасні тенденції розвитку національного законодавства* : зб. наук. матер. V Міжнар. наук.-практ. конф. з нагоди 15-річчя юридичного факультету (4–5 лист. 2016 р.). Київ : Видавничий центр НУБіП України, 2016. С. 110–111.

Каракаш І.І. Позовний порядок захисту права природноресурсової власності. *Правові та інституціональні механізми забезпечення розвитку України в умовах європейської інтеграції* : матеріали міжнародної науково-практичної конференції (18 травня 2018 року). У 2 т. Т. 1. Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2018. С. 534–538.

Каракаш І.І. Право власності на природні об'єкти та їх ресурси в Україні : монографія. Одеса : Юрид. літ.-ра, 2017. 438 с.

Каракаш І.І. Право власності на природні об'єкти та їх ресурси у виключній формі: історико-правові аспекти періоду відродження та занепаду. *Вісник Південного регіонального центру Національної академії правових наук України*. 2016. № 9. С. 96–106.

Каракаш І.І. Право власності на природні об'єкти та їх ресурси. *Природноресурсове право України* : навч. посіб. / за ред. І.І. Каракаша та Т.Є. Харитоновой. 2-ге вид., доп. і перероб. Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2018. С. 118–159.

Каракаш І.І. Право власності на природні ресурси виключної (морської) економічної зони та континентального шельфу України. *Наукові праці НУ «ОЮА»*. Одеса : Юридична література, 2017. Т. XIX. С. 161–173.

Каракаш І.І. Право власності на ресурсові складові фондів природних об'єктів. *Наукові праці НУ «ОЮА»*. Одеса : Юридична література, 2016. Том XVI. С. 173–182.

Каракаш І.І. Право власності та правова охорона територій і об'єктів природно-заповідного фонду України. *National Law Journal: Theory and Practice*. Кишинів, 2017. № 1 (23). С. 115–120.

Каракаш І.І. Проблема галузевої приналежності інституту права природоресурсної власності. *Актуальні проблеми держави і права* : збірник наукових праць НУ «ОЮА». Одеса : Юридична література, 2014. Вип. 71. С. 235–241.

Каракаш І.І. Проблемні питання власницької правооб'єктності тваринного світу та його ресурсів. *Наукові праці НУ «ОЮА»*. Одеса : Юридична література, 2017. Том XVIII. С. 75–86.

Каракаш І.І. Судовий порядок застосування способів захисту й охорони права власності на природні об'єкти. *Стратегія еволюції аграрних, земельних, екологічних та природоресурсних правовідносин у контексті інтеграційного розвитку України* : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Одеса, 7-10 червня 2018 року). Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2018. С. 26-29.

Каракаш І.І. Щодо правового регулювання відносин власності на атмосферне повітря. *Право і суспільство*. 2017. № 1. С. 116-122.

Каракаш І.І. Юридичні гарантії щодо захисту й охорони земельних прав. *Правове життя сучасної України* : збірник матеріалів Четвертого зібрання фахівців споріднених кафедр «Забезпечення прав в аграрних, земельних, екологічних та природоресурсних відносинах» (м. Одеса, 6-9 червня 2019 року). Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2019. С. 23-26.

Кирєєва І.В. Припинення прав громадян України щодо використання природних об'єктів: підстави та порядок : монографія. Харків : ФІНН, 2009. 160 с.

Природноресурсове право України : навч. посіб. / за ред. І.І. Каракаша та Т.Є. Харитонової. 2-ге вид., доп. і перероб. Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2018. 566 с.

Природноресурсове право України : навчальний посібник / за ред. доц. І.І. Каракаша. Київ, 2005. 376 с.

ЗАНЯТТЯ 4

ТЕМА: ПРАВО ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ ТА ЙОГО ОСНОВНІ ВИДИ

План заняття

1. Визначення поняття і основні принципи природокористування.
2. Види природокористування та їх юридичне закріплення.
3. Право загального природокористування та межі його здійснення.
4. Правове регулювання спеціального природокористування.
5. Зміст права природокористування та основні права й обов'язки природокористувачів.

6. Підстави виникнення, зміни та припинення права природокористування.

Нормативно-правові акти

Конституція України : прийнята 28 червня 1996 року. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.

Водний кодекс України : прийнятий 6 червня 1995 року. *Відомості Верховної Ради України*. 1995. № 24. Ст. 189.

Земельний кодекс України : прийнятий 25 жовтня 2001 року. *Відомості Верховної Ради України*. 2002. № 3-4. Ст. 27.

Кодекс України про надра : прийнятий 27 липня 1994 року. *Відомості Верховної Ради України*. 1994. № 36. Ст. 340.

Лісовий кодекс України : прийнятий 21 січня 1994 року в редакції Закону України від 8 лютого 2006 року. *Відомості Верховної Ради України*. 2006. № 21. Ст. 170.

Про виключну (морську) економічну зону України : Закон України від 16 травня 1995 року. *Відомості Верховної Ради України*. 1995. № 21. Ст. 152.

Про концесію : Закон України від 3 жовтня 2019 року. *Відомості Верховної Ради України*. 2019. № 48. Ст. 325.

Про курорти : Закон України від 5 жовтня 2000 року. *Відомості Верховної Ради України*. 2000. № 50. Ст. 435.

Про ліцензування видів господарської діяльності : Закон України від 2 березня 2015 року. *Відомості Верховної Ради України*. 2015. № 23. Ст. 158.

Про мисливське господарство та полювання : Закон України від 22 лютого 2000 року. *Відомості Верховної Ради України*. 2000. № 18. Ст. 132.

Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року : Закон України від 28 лютого 2019 року. *Відомості Верховної Ради України*. 2019. № 16. Ст. 70.

Про охорону навколишнього природного середовища : Закон України від 25 червня 1991 року. *Відомості Верховної Ради України*. 1991. № 41. Ст. 546.

Про перелік документів дозвільного характеру у сфері господарської діяльності : Закон України від 19 травня 2011 року. *Відомості Верховної Ради України*. 2011. № 47. Ст. 532.

Про природно-заповідний фонд України : Закон України від 16 червня 1992 року. *Відомості Верховної Ради України*. 1992. № 34. Ст. 502.

Про рибне господарство, промислове рибальство та охорону водних біоресурсів : Закон України від 8 липня 2011 року. *Відомості Верховної Ради України*. 2012. № 17. Ст. 155.

Про рибу, інші водні живі ресурси та харчову продукцію з них : Закон України від 6 лютого 2003 року. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 15. Ст. 107.

Про рослинний світ : Закон України від 9 квітня 1999 року. *Відомості Верховної Ради України*. 1999. № 22–23. Ст. 198.

Про тваринний світ : Закон України від 13 грудня 2001 року. *Відомості Верховної Ради України*. 2002. № 14. Ст. 97.

Про затвердження Порядку видачі дозволу на спеціальне використання водних біоресурсів у рибогосподарських водних об'єктах (їх частинах) або відмови в його видачі, переоформлення та анулювання зазначеного дозволу : постанова Кабінету Міністрів України від 30 жовтня 2013 р. № 801. *Офіційний вісник України*. 2013. № 87. Ст. 3214.

Про затвердження Порядку надання спеціальних дозволів на користування надрами : постанова Кабінету Міністрів України від 30 травня 2011 р. № 615. *Офіційний вісник України*. 2011. № 45. Ст. 1832.

Про реалізацію експериментального проекту із запровадження проведення аукціонів з продажу права на укладення договорів на право спеціального використання водних біоресурсів у рибогосподарських водних об'єктах (їх частинах) шляхом електронних торгів : постанова Кабінету Міністрів України від 23 жовтня 2019 р. № 1139. *Офіційний вісник України*. 2020. № 3. Ст. 128.

Правила любительського і спортивного рибальства : наказ Державного комітету рибного господарства України від 15 лютого 1999 року № 19. *Офіційний вісник України*. 1999. № 19.

Навчально-наукова література

Анісімова Г.В. Сучасні проблеми законодавчого забезпечення права загального природокористування громадян. *Сучасні науково-практичні проблеми екологічного, земельного та аграрного права* : зб. тез круглого столу (6 груд. 2013 р.). Харків, 2013. С. 71–75.

Гавриш Н.С. Використання, відтворення та охорона ґрунтів в Україні: теоретико-правові аспекти : монографія. Одеса : Юридична література, 2016. 396 с.

Екологічне право України. Повний академічний курс / за ред. акад. НАН України, проф. Ю.С. Шемшученко. Київ : Юридична думка, 2008. 720 с.

Екологічне право України : навчальний посібник / за ред. проф. І.І. Каракаша, д. ю. н. Т.Є. Харитонової, к. ю. н. А.І. Черемної. Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2018. 408 с.

Екологічне право України : підручник для студ. вищ. навч. закл. / за ред. І.І. Каракаша. Одеса : Фенікс, 2012. 788 с.

Екологічне право : підручник для студентів юридичних спеціальностей вищих навчальних закладів / за ред. проф. А.П. Гетьмана. Харків : Право, 2013. 432 с.

Заверюха М.М. До питання правового регулювання використання земель лісгосподарського призначення в Україні. *Вісник Чернівецького факультету Національного університету «Одеська юридична академія»*. 2015. № 3. С. 108–123.

Заверюха М.М. Правове регулювання використання та охорони лісів в Україні : монографія. Одеса : Юридична література, 2018. 228 с.

Заверюха М.М. Правове регулювання загального використання лісових ресурсів в Україні та зарубіжних країнах. *Підприємство, господарство і право*. Київ, 2017. № 6. С. 96–99.

Заверюха М.М. Щодо визначення поняття «використання земель лісгосподарського призначення». *Актуальні проблеми держави і права*. 2014. Вип. 72. С. 237–242.

Каракаш І.І. Конституційні вимоги щодо використання природних ресурсів та охорони довкілля. *Наука та суспільне життя України в епоху глобальних викликів людства у цифрову еру* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (21 травня 2021 року). Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2021. С. 541–544.

Каракаш І.І. Право власності на природні об'єкти та їх ресурси в Україні : монографія. Одеса : Юрид. літ.-ра, 2017. 438 с.

Каракаш І.І. Право природокористування та його основні види. *Природноресурсове право України* : навч. посіб. / за ред. Каракаша І.І. та Харитонової Т.Є. 2-ге вид., доп. і перероб. Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2018. С. 160–195.

Каракаш І.І. Правове регулювання використання й охорони рекреаційно-туристичних територій і об'єктів. *Екологічне право України*. 2017. № 1–2. С. 20–26.

Киреева І.В. Припинення прав громадян України щодо використання природних об'єктів: підстави та порядок : монографія. Харків : ФІНН, 2009. 160 с.

Кобецька Н.Р. Дозвільне і договірне регулювання використання природних ресурсів в Україні: питання теорії та практики : монографія. Івано-Франківськ, 2016. 271 с.

Комарницький В.М. Право спеціального природокористування : автореф. дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.06. Київ, 2012. 37 с.

Котеньов О.Г. Принципи права природокористування : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.06. Харків, 2017. 20 с.

Платонова Є.О. Загальне водокористування та межі його правового регулювання. *Правові та інституційні механізми забезпечення розвитку України в умовах європейської інтеграції* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 18 травня 2018 р.). Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2018. С. 540–543.

Природноресурсове право України : навч. посіб. / за ред. І.І. Каракаша та Т.Є. Харитонової. 2-ге вид., доп. і перероб. Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2018. 566 с.

Природноресурсове право України : навчальний посібник / за ред. доц. І.І. Каракаша. Київ, 2005. 376 с.

Харитонов Т.Є. Здійснення прав на чужі земельні ділянки в Україні: проблеми теорії та практики : монографія. Одеса : Юрид. літ-ра, 2016. 424 с.

Чумаченко І.Є. Юридичні критерії загального використання об'єктів тваринного світу. *Третє зібрання фахівців споріднених кафедр щодо обговорення стратегії еволюції аграрних, земельних, екологічних та природоресурсних правовідносин у контексті інтеграційного розвитку України* : збірник матеріалів Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 7–10 червня 2018 року). Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2018. С. 247–250.

Чумаченко І.Є., Заверюха М.М. Правове регулювання використання та охорони природних об'єктів. *Екологічне право України* : навчальний посібник / за ред. проф. І.І. Каракаша, д. ю. н. Т.Є. Харитонової, к. ю. н. А.І. Черемної. Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2018. С. 115–146.

Юрескул В.О. Законодавчі засади використання водного простору в Україні. *Правові та інституційні механізми забезпечення розвитку України в умовах європейської інтеграції* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 18 травня 2018 р.). Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2018. С. 550–553.

ЗАНЯТТЯ 5

ТЕМА: ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УПРАВЛІННЯ ТА КОНТРОЛЮ В СФЕРІ ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ

План заняття

1. Загальна характеристика управління і контролю в галузі природокористування.
2. Система державних органів управління і контролю в сфері природокористування.
3. Функції управління і контролю у галузі природокористування.
4. Реалізація управлінських та контрольних функцій в сфері природокористування органами місцевого самоврядування.
5. Правові гарантії участі громадськості в управлінні та контролі за природокористуванням.
6. Правові засади вирішення спорів з природокористування органами управління.

Нормативно-правові акти

Конституція України : прийнята 28 червня 1996 року. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.

Водний кодекс України : прийнятий 6 червня 1995 року. *Відомості Верховної Ради України*. 1995. № 24. Ст. 189.

Господарський кодекс України від 16 січня 2003 року. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 18–22. Ст. 144.

Земельний кодекс України : прийнятий 25 жовтня 2001 року. *Відомості Верховної Ради України*. 2002. № 3–4. Ст. 27.

Кодекс України про надра : прийнятий 27 липня 1994 року. *Відомості Верховної Ради України*. 1994. № 36. Ст. 340.

Лісовий кодекс України від 21 січня 1994 року в редакції від 8 лютого 2006 року. *Відомості Верховної Ради України*. 2006. № 21. Ст. 170.

Податковий кодекс України від 2 грудня 2010 року. *Відомості Верховної Ради України*. 2011. № 13–17. Ст. 112.

Про Державний земельний кадастр : Закон України від 7 липня 2011 року. *Відомості Верховної Ради України*. 2012. № 8. Ст. 61.

Про державний контроль за використанням та охороною земель : Закон України від 19 червня 2003 року. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 39. Ст. 350.

Про державні цільові програми : Закон України від 18 березня 2004 року. *Відомості Верховної Ради України*. 2004. № 25. Ст. 352.

Про дозвільну діяльність у сфері використання ядерної енергії : Закон України від 11 січня 2000 року. *Відомості Верховної Ради України*. 2000. № 9. Ст. 68.

Про доступ до публічної інформації : Закон України від 13 січня 2011 року. *Відомості Верховної Ради України*. 2011. № 32. Ст. 314.

Про екологічний аудит : Закон України від 24 червня 2004 року. *Відомості Верховної Ради України*. 2004. № 45. Ст. 500.

Про землеустрій : Закон України від 22 травня 2003 року. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 36. Ст. 282.

Про Кабінет Міністрів України : Закон України від 27 лютого 2014 року. *Відомості Верховної Ради*. 2014. № 13. Ст. 222.

Про ліцензування видів господарської діяльності : Закон України від 2 березня 2015 року. *Відомості Верховної Ради України*. 2015. № 23. Ст. 158.

Про місцеве самоврядування в Україні : Закон України від 21 травня 1997 року. *Відомості Верховної Ради України*. 1997. № 24. Ст. 170.

Про місцеві державні адміністрації : Закон України від 9 квітня 1999 року. *Відомості Верховної Ради України*. 1999. № 20–21. Ст. 190.

Про національну інфраструктуру геопросторових даних : Закон України від 13 квітня 2020 року. *Відомості Верховної Ради України*. 2020. № 37. Ст. 277.

Про основи містобудування : Закон України від 16 листопада 1992 року. *Відомості Верховної Ради України*. 1992. № 52. Ст. 683.

Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року : Закон України від 28 лютого 2019 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2019. № 16. Ст. 70.

Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності : Закон України від 5 квітня 2007 року. *Відомості Верховної Ради України*. 2007. № 29. Ст. 389.

Про охорону атмосферного повітря : Закон України від 16 жовтня 1992 року в редакції Закону від 21 червня 2001 року. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 48. Ст. 252.

Про охорону навколишнього природного середовища : Закон України від 25 червня 1991 року. *Відомості Верховної Ради України*. 1991. № 41. Ст. 546.

Про оцінку впливу на довкілля : Закон України від 23 травня 2017 року. *Відомості Верховної Ради України*. 2017. № 29. Ст. 315.

Про перелік документів дозвільного характеру у сфері господарської діяльності : Закон України від 19 травня 2011 року. *Відомості Верховної Ради України*. 2011. № 47. Ст. 532.

Про природно-заповідний фонд України : Закон України від 16 червня 1992 року. *Відомості Верховної Ради України*. 1992. № 34. Ст. 502.

Про регулювання містобудівної діяльності : Закон України від 17 лютого 2011 року. *Відомості Верховної Ради України*. 2011. № 34. Ст. 343.

Про рибне господарство, промислове рибальство та охорону водних біоресурсів : Закон України від 8 липня 2011 року. *Відомості Верховної Ради України*. 2012. № 17. Ст. 155.

Про рослинний світ : Закон України від 9 квітня 1999 року. *Відомості Верховної Ради України*. 1999. № 22–23. Ст. 198.

Про стандартизацію : Закон України від 5 червня 2014 року. *Відомості Верховної Ради України*. 2014. № 31. Ст. 1058.

Про стратегічну екологічну оцінку : Закон України від 20 березня 2018 року. *Відомості Верховної Ради України*. 2018. № 16. Ст. 138.

Про тваринний світ : Закон України від 13 грудня 2001 року. *Відомості Верховної Ради України*. 2002. № 14. Ст. 97.

Про центральні органи виконавчої влади : Закон України від 17 березня 2011 року. *Відомості Верховної Ради України*. 2011. № 38. Ст. 385.

Про Червону книгу України : Закон України від 7 лютого 2002 року. *Відомості Верховної Ради України*. 2002. № 30. Ст. 201.

Положення про Державне агентство інфраструктурних проєктів України : постанова Кабінету Міністрів України від 22 вересня 2016 р. № 714. *Офіційний вісник України*. 2016. № 83. Ст. 2729.

Положення про Державне агентство розвитку туризму України : постанова Кабінету Міністрів України від 24 грудня 2019 року № 1162. *Офіційний вісник України*. 2020. № 10. Ст. 377.

Положення про Державну інспекцію архітектури та містобудування України : постанова Кабінету Міністрів України від 23 грудня 2020 року № 1340. *Офіційний вісник України*. 2021. № 4. Ст. 214.

Положення про Державну інспекцію енергетичного нагляду України : постанова Кабінету Міністрів України від 14 лютого 2018 р. № 77. *Офіційний вісник України*. 2018. № 18. Ст. 610.

Положення про Міністерство аграрної політики та продовольства України : постанова Кабінету Міністрів України від 17 лютого 2021 року № 124. *Офіційний вісник України*. 2021. № 17. Ст. 676.

Положення про Міністерство з питань стратегічних галузей промисловості України : постанова Кабінету Міністрів України від 7 вересня 2020 року № 819. *Офіційний вісник України*. 2020. № 75. Ст. 2381.

Положення про Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів України : постанова Кабінету Міністрів України від 25 червня 2020 року № 614. *Офіційний вісник України*. 2020. № 59. Ст. 1853.

Положення про Міністерство культури та інформаційної політики України : постанова Кабінету Міністрів України від 16 жовтня 2019 року № 885. *Офіційний вісник України*. 2019. № 88. Ст. 2942.

Про Державну службу України з питань геодезії, картографії та кадастру : постанова Кабінету Міністрів України від 14 січня 2015 р. № 15. *Офіційний вісник України*. 2015. № 7. Ст. 164.

Про затвердження Положення про Адміністрацію Державної прикордонної служби України : постанова Кабінету Міністрів України від 16 жовтня 2014 року № 533. *Офіційний вісник України*. 2014. № 85. Ст. 2390.

Про затвердження Положення про Державне агентство водних ресурсів України : постанова Кабінету Міністрів України від 20 серпня 2014 р. № 393. *Офіційний вісник України*. 2014. № 71. Ст. 1995.

Про затвердження Положення про Державне агентство з енергоефективності та енергозбереження України : постанова Кабінету Міністрів України від 26 листопада 2014 року № 676. *Офіційний вісник України*. 2014. № 97. Ст. 2801.

Про затвердження Положення про Державне агентство лісових ресурсів України : постанова Кабінету Міністрів України від 8 жовтня 2014 р. № 521. *Офіційний вісник України*. 2014. № 82. Ст. 2333.

Про затвердження Положення про Державне агентство меліорації та рибного господарства України : постанова Кабінету Міністрів України від 30 вересня 2015 року № 895. *Офіційний вісник України*. 2015. № 90. Ст. 3018.

Про затвердження Положення про Державне агентство України з управління зоною відчуження : постанова Кабінету Міністрів України від 22 жовтня 2014 року № 564. *Офіційний вісник України*. 2014. № 86. Ст. 2434.

Про затвердження Положення про Державне космічне агентство України : постанова Кабінету Міністрів України від 14 травня 2015 р. № 281. *Офіційний вісник України*. 2015. № 40. Ст. 1201.

Про затвердження Положення про Державну екологічну інспекцію України : постанова Кабінету Міністрів України від 19 квітня 2017 р. № 275. *Офіційний вісник України*. 2017. № 36. Ст. 1131.

Про затвердження Положення про Державну інспекцію ядерного регулювання України : постанова Кабінету Міністрів України від 20 серпня 2014 року № 363. *Офіційний вісник України*. 2014. № 69. Ст. 1925.

Про затвердження Положення про державну систему моніторингу довкілля : постанова Кабінету Міністрів України від 30 березня 1998 р. № 391. *Офіційний вісник України*. 1998. № 13.

Про затвердження Положення про Державну службу геології та надр України : постанова Кабінету Міністрів України від 30 грудня 2015 року № 1174. *Офіційний вісник України*. 2016. № 3. Ст. 192.

Про затвердження Положення про Державну службу України з безпеки на транспорті : постанова Кабінету Міністрів України від 11 лютого 2015 року № 103. *Офіційний вісник України*. 2015. № 22. Ст. 604.

Про затвердження Положення про Державну службу України з надзвичайних ситуацій : постанова Кабінету Міністрів України від 16 грудня 2015 року № 1052. *Офіційний вісник України*. 2015. № 102. Ст. 3514.

Про затвердження Положення про Державну службу України з питань безпечності харчових продуктів та захисту споживачів : постанова Кабінету Міністрів України від 2 вересня 2015 року № 667. *Офіційний вісник України*. 2015. № 73. Ст. 2402.

Про затвердження Положення про Зелену книгу України : постанова Кабінету Міністрів України від 29 серпня 2002 року № 1286. *Офіційний вісник України*. 2002. № 36. Ст. 1692.

Про затвердження Положення про Міністерство внутрішніх справ України : постанова Кабінету Міністрів України від 28 жовтня 2015 року № 878. *Офіційний вісник України*. 2015. № 89. Ст. 2972.

Про затвердження Положення про Міністерство енергетики України : постанова Кабінету Міністрів України від 17 червня 2020 року № 507. *Офіційний вісник України*. 2020. № 52. Ст. 1628.

Про затвердження Положення про Міністерство інфраструктури України : постанова Кабінету Міністрів України від 30 червня 2015 року № 460. *Офіційний вісник України*. 2015. № 54. Ст. 1755.

Про затвердження Положення про Міністерство охорони здоров'я України : постанова Кабінету Міністрів України від 25 березня 2015 року № 267 в редакції постанови Кабінету Міністрів України від 24 січня 2020 р. № 90. *Офіційний вісник України*. 2020. № 17. Ст. 653.

Про затвердження Положення про Міністерство розвитку громад та територій України : постанова Кабінету Міністрів України від 30 квітня 2014 року № 197 в редакції постанови Кабінету Міністрів України від 25 вересня 2019 року № 850. *Офіційний вісник України*. 2019. № 78. Ст. 2597.

Про оптимізацію системи центральних органів виконавчої влади : постанова Кабінету Міністрів України від 10 вересня 2014 року № 442 в редакції від 20 жовтня 2019 р. № 879. *Офіційний вісник України*. 2019. № 86. Ст. 2898.

Про порядок видачі дозволів на спеціальне використання природних ресурсів у межах територій та об'єктів природно-заповідного фонду і встановлення лімітів використання ресурсів загальнодержавного значення : постанова Кабінету Міністрів України від 10 серпня 1992 р. № 459. *Урядовий кур'єр*. 1992. № 35.

Про утворення Державної служби морського та річкового транспорту України : постанова Кабінету Міністрів України від 06.09.2017 р. № 1095. *Офіційний вісник України*. 2018. № 10. Ст. 357.

Положення про морські екологічні інспекції : наказ Міністерства екології та природних ресурсів України від 11 серпня 2017 р. № 312. *Офіційний вісник України*. 2017. № 75. Ст. 2318.

Про затвердження Положення про громадських інспекторів з охорони довкілля : наказ Міністерства екології та природних ресурсів України від 27 лютого 2002 року № 88. *Офіційний вісник України*. 2002. № 12. Ст. 631.

Про затвердження Положення про громадських інспекторів рибоохорони : наказ Міністерства аграрної політики та продовольства України від 24 лютого 2012 року № 83. *Офіційний вісник України*. 2012. № 23. Ст. 894.

Про затвердження Положення про територіальні та міжрегіональні територіальні органи Держекоінспекції : наказ Міністерства енергетики та захисту довкілля України від 7 квітня 2020 р. № 230. *Офіційний вісник України*. 2020. № 33. Ст. 1116.

Про затвердження Положення про участь громадськості у прийнятті рішень у сфері охорони довкілля : наказ Міністерства охорони навколишнього природного середовища України від 18 грудня 2003 р. № 168. *Офіційний вісник України*. 2004. № 6. Ст. 357.

Про затвердження Порядку взаємодії Міністерства екології та природних ресурсів України з центральними органами виконавчої влади, діяльність яких спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України через Міністра екології та природних ресурсів України : наказ Міністерства екології та природних ресурсів України від 10 жовтня 2011 р. № 380. *Офіційний вісник України*. 2011. № 88. Ст. 3212.

Про затвердження Порядку розроблення паспорта водного об'єкта : наказ Міністерства екології та природних ресурсів України від 18 березня 2013 року № 99. *Офіційний вісник України*. 2013. № 42. Ст. 1517.

Типове положення про басейнові ради : наказ Міністерства екології та природних ресурсів України від 26 січня 2017 року № 23. *Офіційний вісник України*. 2017. № 22. Ст. 636.

Про затвердження Положення про громадських мисливських інспекторів : наказ Державного комітету лісового господарства України від 1 березня 2002 року № 27. *Офіційний вісник України*. 2002. № 13. Ст. 683.

Навчально-наукова література

Величко О.М. Екологічне управління : навч. посібник / О.М. Величко, Д.В. Зеркалов. Київ : Науковий світ, 2001. 193 с.

Екологічне право України. Повний академічний курс / за ред. акад. НАН України, проф. Ю.С. Шемшученко. Київ : Юридична думка, 2008. 720 с.

Екологічне право України : навчальний посібник / за ред. проф. І.І. Каракаша, д. ю. н. Т.Є. Харитоновой, к. ю. н. А.І. Черемнової. Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2018. 408 с.

Екологічне право України : підручник для студ. вищ. навч. закл. / за ред. І.І. Каракаша. Одеса : Фенікс, 2012. 788 с.

Екологічне право : підручник для студентів юридичних спеціальностей вищих навчальних закладів / за ред. проф. А.П. Гетьмана. Харків : Право, 2013. 432 с.

Екологічне управління : підручник / В.Я. Шевчук, Ю.М. Саталкін, Г.О. Білявський та ін. Київ : Либідь, 2004. 432 с.

Заверюха М.М. Організаційно-правове забезпечення державного управління лісовим господарством України. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія «Юриспруденція»*. 2014. Вип. 9. С. 70–72.

Краснова М.В. Науково-правові питання екологічного управління. *Збірник матеріалів Першого зібрання фахівців споріднених кафедр з обговорення актуальних наукових проблем та методики викладання аграрного, земельного, екологічного та природно-ресурсового права у вищих навчальних закладах України* (м. Одеса, 9–10 вересня 2016 р.). Одеса, 2016. С. 6–41.

Правові форми екологічного контролю : навч. посіб. / М.В. Краснова, Е.В. Позняк, Т.П. Коваленко та ін. Київ : Алерта, 2012. 760 с.

Природноресурсове право України : навчальний посібник / за ред. доц. І.І. Каракаша. Київ, 2005. 376 с.

Природноресурсове право України : навч. посіб. / за ред. І.І. Каракаша та Т.Є. Харитоновой. 2-ге вид., доп. і перероб. Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2018. 566 с.

Степська О.В. Щодо системи органів державного управління у галузі використання та охорони земель. *Актуальні проблеми соціального права в умовах євроінтеграції* : матер. Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 31 жовтня 2017 р.). Одеса : Фенікс, 2017. С. 196–200.

Чумаченко І.Є. Організаційно-правові засади діяльності басейнових рад в умовах євроінтеграції. *Актуальні проблеми соціального права в умовах євроінтеграції* : матер. Міжнар. наук.-практ. конф., присвяч. 90-річчю проф. І.М. Сироти (м. Одеса, 31 жовтня 2017 р.). Одеса : Фенікс, 2017. С. 203–207.

Чумаченко І.Є. Питання державного управління розвитку альтернативної енергетики в Україні: компетенція окремих суб'єктів. *Аграрне, земельне, екологічне, трудове право та право соціального забезпечення: здобутки та перспективи розвитку в Україні* : тези доповідей учасників Всеукр. дистанційної наук.-практ. конф. до 10-річчя створення однойменних кафедр (м. Київ, 12 березня 2021 р.). Київ : Освіта України, 2021. С. 309–313.

Чумаченко І.Є. Правове забезпечення управління і контролю в сфері природокористування. *Природноресурсове право України* : навч. посіб. / за ред. І.І. Каракаша та Т.Є. Харитоновой. 2-ге вид., доп. і перероб. Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2018. С. 196–227.

Чумаченко І.Є. Правові засади екологічного управління за участю громадськості. *Правові та інституційні механізми забезпечення розвитку України в умовах європейської інтеграції* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 18 травня 2018 р.) У 2 т. Т. 1. Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2018. С. 547–550.

Чумаченко І.Є. Правові засади екологічного управління. *Екологічне право України* : навчальний посібник / за ред. проф. І.І. Каракаша, д. ю. н. Т.Є. Харитоновой, к. ю. н. А.І. Черемнової. Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2018. С. 86–114.

Чумаченко І.Є. Програми стимулювання розвитку альтернативної енергетики в Україні: правові проблеми та перспективи. *Juris Europensis Scientia*. 2020. № 4. С. 96–101.

Шершун С.М. Правове забезпечення системи державного моніторингу довкілля в Україні. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2014. Вип. 5. Т. 2. С. 41–45.

Яремак З.В. Правове регулювання ведення державних кадастрів природних ресурсів : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.06. Київ, 2009. 20 с.

ЗАНЯТТЯ 6

ТЕМА: ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ВИКОРИСТАННЯ ЗЕМЕЛЬ ТА ЗЕМЕЛЬНИХ РЕСУРСІВ

План заняття

1. Склад земельного фонду України та правовий режим цільового використання окремих категорій земель.
2. Право власності на землю – державна, комунальна та приватна: підстави та умови їх виникнення та реалізації; придбання земельних ділянок у власність фізичними і юридичними особами земельно-правовими та цивільно-правовими способами; особливості укладання угод на земельні ділянки за результатами земельних торгів.
3. Право землекористування та його основні види. Оренда землі та її відмінності від концесії земельних ділянок.
4. Основні права і обов'язки власників земельних ділянок та землекористувачів.
5. Правове регулювання планування використання земель, здійснення землеустрою та ведення земельного кадастру.
6. Умови та порядок вирішення земельних спорів щодо використання земельних ресурсів.

Завдання для підготовки до семінарського (практичного) заняття

Задача № 1

Громадянин Петроненко І.М. звернувся до суду з позовною заявою про визнання права власності на земельну

ділянку за набувальною давністю. Свої позовні вимоги позивач мотивує тим, що він має у власності земельну ділянку для ведення товарного сільськогосподарського виробництва розміром 6 га, яка розташована на території Овідіопольської селищної ради Одеської області. У зв'язку з тим, що вказана земля ніким тривалий час не оброблялася та заростала бур'янами, позивач з 2010 року почав відкрито нею користуватися за призначенням, а саме вирощував на ній сільськогосподарську продукцію.

Які умови набуття права власності на земельну ділянку за набувальною давністю?

Вирішіть задачу по суті наданих умов.

Задача № 2

Заступник керівника Летичівської окружної прокуратури в липні 2021 року звернувся до суду з позовом в інтересах держави в особі Деражнянської районної державної адміністрації до громадянина Якименка О.П. про розірвання договору оренди земельної ділянки та зобов'язання повернути земельну ділянку. В обґрунтування позовних вимог прокурор вказав, що 16 лютого 2012 року між позивачем та відповідачем укладено договір оренди земельної ділянки площею 3,6 га. Відповідно до договору Якименку О.П. в оренду передано земельну ділянку для сінокосіння із земель сільськогосподарського призначення. Відповідач покладені на нього договором обов'язки належним чином не виконує, а саме згідно інформації від Деражнянської районної державної адміністрації станом на 26 травня 2021 року, на вищезазначеній земельній ділянці, за результатами проведеного огляду місця події встановлено факт розташування двох водних об'єктів (ставків).

Назвіть підстави розірвання договору оренди земельної ділянки?

Вирішіть задачу по суті наданих умов.

Нормативно-правові акти

Конституція України : прийнята 28 червня 1996 року. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.

Земельний кодекс України : прийнятий 25 жовтня 2001 року. *Відомості Верховної Ради України*. 2002. № 3–4. Ст. 27.

Податковий кодекс України від 2 грудня 2010 року. *Відомості Верховної Ради України*. 2011. № 13–17. Ст. 112.

Про використання земель оборони : Закон України від 27 листопада 2003 року. *Відомості Верховної Ради України*. 2004. № 14. Ст. 209.

Про Державний земельний кадастр : Закон України від 7 липня 2011 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2012. № 8. Ст. 61.

Про державний контроль за використанням та охороною земель : Закон України від 19 червня 2003 року. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 39. Ст. 350.

Про землеустрій : Закон України від 22 травня 2003 року. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 36. Ст. 282.

Про концесію : Закон України від 3 жовтня 2019 року. *Відомості Верховної Ради України*. 2019. № 48. Ст. 325.

Про оренду землі : Закон України від 6 жовтня 1998 року. *Відомості Верховної Ради України*. 1998. № 46. Ст. 280.

Про особисте селянське господарство : Закон України від 15 травня 2003 року. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 29. Ст. 232.

Про охорону земель : Закон України від 19 червня 2003 року. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 39. Ст. 349.

Про охорону навколишнього природного середовища : Закон України від 25 червня 1991 року. *Відомості Верховної Ради України*. 1991. № 41. Ст. 546.

Про оцінку земель : Закон України від 11 грудня 2003 року. *Відомості Верховної Ради України*. 2004. № 15. Ст. 229.

Про сільськогосподарську кооперацію : Закон України від 21 липня 2020 року. *Відомості Верховної Ради України*. 2020. № 52. Ст. 497.

Про фермерське господарство : Закон України від 19 червня 2003 року. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 45. Ст. 363.

Положення про Міністерство аграрної політики та продовольства України : постанова Кабінету Міністрів України від 17 лютого 2021 року № 124. *Офіційний вісник України*. 2021. № 17. Ст. 676.

Про Державну службу України з питань геодезії, картографії та кадастру : постанова Кабінету Міністрів України від 14 січня 2015 року № 15. *Офіційний вісник України*. 2015. № 7. Ст. 164.

Навчально-наукова література

Гавриш Н.С. Актуальні питання аграрно-земельних відносин в Україні : навчально-методичний посібник для здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії в аспірантурі права в Національному університеті «Одеська юридична академія» за спеціальністю 081 «Право» / укладач: д. ю. н. Н.С. Гавриш. Одеса : Юридична література, 2022. 121 с.

Гавриш Н.С. Використання, відтворення та охорона ґрунтів в Україні: теоретико-правові аспекти : монографія. Одеса : Юридична література, 2016. 396 с.

Гавриш Н.С. Еколого-правова оцінка стану земель і ґрунтів. П'яте зібрання фахівців споріднених кафедр з проблем аграрного, земельного, екологічного, природоресурсного права та альтернативної енергетики : збірник матеріалів Всеукраїнської наукової конференції. Одеса, 2021. С. 19–23.

Гавриш Н.С., Степська О.В. Особливо цінні землі як об'єкт правової охорони. *Підприємництво, господарство і право*. 2017. № 1. С. 102–106.

Екологічне право України. Повний академічний курс / за ред. акад. НАН України, проф. Ю.С. Шемшученко. Київ : Юридична думка, 2008. 720 с.

Екологічне право України : навчальний посібник / за ред. проф. І.І. Каракаша, д. ю. н. Т.Є. Харитонової, к. ю. н. А.І. Черемнової. Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2018. 408 с.

Екологічне право України : підручник для студ. вищ. навч. закл. / за ред. І.І. Каракаша. Одеса : Фенікс, 2012. 788 с.

Екологічне право : підручник для студентів юридичних спеціальностей вищих навчальних закладів / за ред. проф. А.П. Гетьмана. Харків : Право, 2013. 432 с.

Заверюха М.М., Чумаченко І.Є. Правове регулювання використання та охорони природних об'єктів. *Екологічне право України* : навчальний посібник / за ред. проф. І.І. Каракаша, д. ю. н. Т.Є. Харитонової, к. ю. н. А.І. Черемнової. Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2018. С. 115–146.

Заверюха М.М. Співвідношення земельного і лісового законодавства та подолання суперечностей між ними. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Юридичні науки»*. 2014. Вип. 3. Т. 2. С. 105–110.

Земельне право України : навчальний посібник / за ред. І.І. Каракаша і Т.Є. Харитонової. 2-ге вид., доп. і перероб. Одеса : Юридична література, 2017. 588 с.

Земельне право України : підручник / за ред. О.О. Погрібного та І.І. Каракаша. 2-ге вид., доп. і перероб. Київ : Істина, 2009. 600 с.

Земельне право : підручник / за ред. М.В. Шульги. Харків : Право, 2013. 520 с.

Каракаш І.І. Набуття і реалізація права на земельну ділянку за давністю користування. *Правові та інституційні механізми забезпечення розвитку держави та права в умовах євроінтеграції* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 20 травня 2016 р.). У 2 т. Т. 1. Одеса : Юридична література, 2016. С. 540–543.

Каракаш І.І. Набуття та реалізація права на земельну ділянку за давністю користування. *Правові та інституційні механізми забезпечення розвитку держави та права в умовах євроінтеграції* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. Одеса : Юридична література, 2016. С. 540–543.

Каракаш І.І. Право власності на природні об'єкти та їх ресурси в Україні : монографія. Одеса : Юридична література, 2017. 438 с.

Караханян К.М. Правові засади конкурентного продажу земельних ділянок в Україні : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.06. Київ, 2017. 20 с.

Караханян К.М. Щодо особливостей та колізій в правовому регулюванні участі іноземних суб'єктів у земельних торгах. *Збірник матеріалів Першого зібрання фахівців споріднених кафедр з обговорення актуальних наукових проблем та методики викладання аграрного, земельного, екологічного та природоресурсного права у вищих навчальних закладах України* (м. Одеса, 9–10 вересня 2016 року). Одеса : Юридична література, 2016. С. 125–128.

Костяшкін І.О. Правове забезпечення соціальної функції права власності на землю в Україні : монографія. Хмельницький : Хмельницький університет управління та права, 2016. 429 с.

Набуття і реалізація прав на землю в Україні : навчальний посібник / за ред. проф. І.І. Каракаша. Одеса : Юридична література, 2016. 332 с.

Носік В.В. Право власності на землю Українського народу. Київ : Юрінком Інтер, 2006. 544 с.

Платонова Є.О. Тенденції правового регулювання використання земель на праві постійного користування. *Збірник матеріалів Першого зібрання фахівців споріднених кафедр з обговорення актуальних наукових проблем та методики викладання аграрного, земельного, екологічного та природоресурсного права у вищих навчальних закладах України* (м. Одеса, 9–10 вересня 2016 року). Одеса : Юридична література, 2016. С. 184–187.

Природоресурсове право України : навч. посіб. / за ред. І.І. Каракаша та Т.Є. Харитонової. 2-ге вид., доп. і перероб. Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2018. 566 с.

Природоресурсове право України : навчальний посібник / за ред. доц. І.І. Каракаша. Київ, 2005. 376 с.

Степська О.В. Істотні умови договору оренди земель сільськогосподарського призначення. *Від правової охорони природи Української РСР до екологічного права України* : зб. тез Всеукр. наук.-практ. конф. (26 травня 2017 р.). Чернівці : Кондрат'єв А.В., 2017. С. 133–136.

Степська О.В. Проблеми укладення договору оренди земельної ділянки. *Актуальні питання реформування правової системи* : зб. матеріалів XIV Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Луцьк, 16–17 червня 2017 р.). Луцьк : Вежа-Друк, 2017. С. 187–189.

Степська О.В. Щодо порядку формування земельної ділянки як об'єкта цивільних прав. *Збірник матеріалів Першого зібрання фахівців споріднених кафедр з обговорення актуальних наукових проблем та методики викладання аграрного, земельного, екологічного та природоресурсного права у вищих навчальних закладах України* (м. Одеса, 9–10 вересня 2016 року). Одеса : Юридична література, 2016. С. 212–215.

Харитонова Т.Є. Здійснення прав на чужі земельні ділянки в Україні: проблеми теорії та практики : монографія. Одеса : Юридична література, 2016. 424 с.

Харитонова Т.Є. Правове регулювання використання земель та земельних ресурсів. *Природоресурсове право України* : навч. посіб. / за ред. І.І. Каракаша та Т.Є. Харитонової. 2-ге вид., доп. і перероб. Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2018. С. 228–256.

Харитоновна Т.Є. Особливості права користування земельною ділянкою державної або комунальної власності для забудови (суперфіцій). *Правові проблеми державно-приватного партнерства в умовах євроінтеграції* : збірник матеріалів Міжнародного Конгресу, присвяченого 20-річчю Національного університету «Одеська юридична академія» (м. Одеса, 2-4 червня 2017 р.). Одеса : Юридична література, 2017. С. 71-74.

Харитоновна Т.Є. Спеціальні умови договорів із земельними ділянками. *Традиції та новації юридичної науки: минуле, сучасність, майбутнє* : матеріали Міжнародного науково-практичного конференції. Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2017. С. 613-615.

Шульга М.В. Деякі питання захисту земельних прав. *Збірник матеріалів Першого зібрання фахівців споріднених кафедр з обговорення актуальних наукових проблем та методик викладання аграрного, земельного, екологічного та природноресурсового права у вищих навчальних закладах України* (м. Одеса, 9-10 вересня 2016 року). Одеса : Юридична література, 2016. С. 64-67.

ЗАНЯТТЯ 7

ТЕМА: ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ВИКОРИСТАННЯ ВОД І ВОДНИХ РЕСУРСІВ

План заняття

1. Сучасний стан водного законодавства щодо використання водних об'єктів та їх ресурсів.
2. Поняття і види водокористування, основні права та обов'язки водокористувачів.
3. Загальне водокористування та межі його правового регулювання.
4. Спеціальне водокористування водними об'єктами для потреб окремих галузей економіки.
5. Правові вимоги щодо організації використання водних об'єктів: водоохоронні зони та зони санітарної охорони.
6. Стандартизація і нормування в галузі використання вод і відтворення водних ресурсів.
7. Умови і порядок вирішення спорів з питань використання водних об'єктів та здійснення спеціального водокористування.

Завдання для підготовки до семінарського (практичного) заняття

Задача № 1

Прокурор звернувся до суду із позовом про визнання незаконним та скасування наказу Головного управління Держгеокадастру в Полтавській області від 18 травня 2021 року «Про затвердження документації із землеустрою та надання земельної ділянки у власність», яким затверджено проект землеустрою щодо відведення земельної ділянки Кривенку С.П. для індивідуального садівництва, за межами населених пунктів на території Ковалівської сільської ради Полтавської області, та надано у власність земельну ділянку площею 0,12 га із земель сільськогосподарського призначення державної власності для індивідуального садівництва. За твердженням прокурора, даний наказ прийнятий з порушенням вимог чинного законодавства, оскільки дана земельна ділянка знаходиться у межах заплави на водоохоронній зоні річки Коломак, тобто належить до земель водного фонду України та не може передаватись у приватну власність.

Охарактеризуйте умови і порядок використання водоохоронних зон.

Вирішите задачу по суті наданих умов.

Задача № 2

При проведенні бункерувальних робіт в акваторію Одеського порту було скинуто 5 тонн мазуту з танкера «Дружба». Крім цього у воду потрапило 3 тонни відпрацьованих масел. Судновласник відмовився відшкодувати збитки посилаючись на відсутність своєї провини. Працівник інспекції охорони вод Чорного моря склав протокол і своїм рішенням призупинив подальше проведення бункерувальних робіт до відшкодування заподіяної шкоди водним ресурсам і морському середовищу.

Охарактеризуйте порядок захисту морських вод від забруднення. Вирішите задачу по суті наданих умов.

Нормативно-правові акти

Конституція України : прийнята 28 червня 1996 року. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.

Водний кодекс України : прийнятий 6 червня 1995 року. *Відомості Верховної Ради України*. 1995. № 24. Ст. 189.

Земельний кодекс України : прийнятий 25 жовтня 2001 року. *Відомості Верховної Ради України*. 2002. № 3–4. Ст. 27.

Кодекс України про надра : прийнятий 27 липня 1994 року. *Відомості Верховної Ради України*. 1994. № 36. Ст. 340.

Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо забезпечення безперешкодного доступу громадян до узбережжя водних об'єктів для загального водокористування : Закон України від 29 жовтня 2019 року. *Відомості Верховної Ради України*. 2019. № 51. Ст. 380.

Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення : Закон України від 24 лютого 1994 року. *Відомості Верховної Ради України*. 1994. № 27. Ст. 218.

Про затвердження Загальнодержавної програми охорони та відтворення довкілля Азовського і Чорного морів : Закон України від 22 березня 2001 року. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 28. Ст. 135.

Про курорти : Закон України від 5 жовтня 2000 року. *Відомості Верховної Ради України*. 2000. № 50. Ст. 435.

Про морські порти України : Закон України від 17 травня 2012 року. *Відомості Верховної Ради України*. 2013. № 7. Ст. 65.

Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року : Закон України від 28 лютого 2019 року. *Відомості Верховної Ради України*. 2019. № 16. Ст. 70.

Про охорону навколишнього природного середовища : Закон України від 25 червня 1991 року. *Відомості Верховної Ради України*. 1991. № 41. Ст. 546.

Про питну воду, питне водопостачання та водовідведення : Закон України від 10 січня 2002 року. *Відомості Верховної Ради України*. 2002. № 16. Ст. 112.

Про природно-заповідний фонд України : Закон України від 16 червня 1992 року. *Відомості Верховної Ради України*. 1992. № 34. Ст. 502.

Порядок видачі дозволів на спеціальне водокористування : постанова Кабінету Міністрів України від 13 березня 2002 року. *Офіційний вісник України*. 2002. № 12.

Порядок установа берегових смуг водних шляхів та користування ними : постанова Кабінету Міністрів України від 14 квітня 1997 року. *Офіційний вісник України*. 1997. № 16.

Про затвердження переліку внутрішніх морських вод і внутрішніх водних шляхів, віднесених до категорії судноплавних : постанова Кабінету Міністрів України від 9 лютого 2022 року. *Офіційний вісник України*. 2022. № 18.

Про затвердження Переліку водних об'єктів, що відносяться до категорії лікувальних : постанова Кабінету Міністрів України від 11 грудня 1996 року № 1499. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/card/1499-96-p>

Про затвердження Положення про Державне агентство водних ресурсів України : постанова Кабінету Міністрів України від 20 серпня 2014 року. *Офіційний вісник України*. 2014. № 71.

Про затвердження Положення про Державну екологічну інспекцію України : постанова Кабінету Міністрів України від 19 квітня 2017 року № 275. *Офіційний вісник України*. 2017. № 36. Ст. 1131.

Про затвердження Порядку ведення державного водного кадастру : постанова Кабінету Міністрів України від 8 квітня 1996 року № 413. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/413-96-p>

Про затвердження Порядку видачі дозволів на проведення робіт на землях водного фонду : постанова Кабінету Міністрів України від 12 липня 2005 р. *Офіційний вісник України*. 2005. № 28.

Про затвердження Порядку визначення розмірів і меж водохоронних зон та режиму ведення господарської діяльності в них : постанова Кабінету Міністрів України від 8 травня 1996 року № 486. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/486-96-p>.

Про затвердження Порядку відшкодування збитків, завданих водокористувачам припиненням права або зміною умов спеціального водокористування : постанова Кабінету Міністрів України від 14 серпня 1996 року № 966. *Урядовий кур'єр*. 1996. 12 вересня.

Про затвердження Порядку здійснення державного моніторингу вод : постанова Кабінету Міністрів України від 19 вересня 2018 р. № 758. *Офіційний вісник України*. 2018. № 76. Ст. 2537.

Про затвердження Порядку розроблення нормативів гранично допустимого скидання забруднюючих речовин у водні об'єкти та перелік забруднюючих речовин, скидання яких у водні об'єкти нормується : постанова Кабінету Міністрів України від 11 вересня 1996 року № 1100. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1100-96-п>

Про затвердження Правил охорони внутрішніх морських вод і територіального моря від забруднення та засмічення : постанова Кабінету Міністрів України від 29 лютого 1996 року у редакції постанови від 29 березня 2002 року № 431. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/269-96-п>

Про затвердження Правил охорони поверхневих вод від забруднення зворотними водами : постанова Кабінету Міністрів України від 25 березня 1999 року. *Офіційний вісник України*. 1999. № 13.

Про затвердження такс для обчислення розміру відшкодування збитків, заподіяних внаслідок забруднення із суден, кораблів та інших плавучих засобів територіальних і внутрішніх морських вод України : постанова Кабінету Міністрів України від 3 липня 1995 р. № 484. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/484-95-п>

Про правовий режим зон санітарної охорони водних об'єктів : постанова Кабінету Міністрів України від 18 грудня 1998 року. *Офіційний вісник України*. 1999. № 51.

Про схвалення Морської природоохоронної стратегії України : розпорядження Кабінету Міністрів України від 11 жовтня 2021 р. № 1240-р. *Офіційний вісник України*. 2021. № 82. Ст. 5280.

Положення про морські екологічні інспекції : наказ Міністерства екології та природних ресурсів України від 11 серпня 2017 р. № 312. *Офіційний вісник України*. 2017. № 75. Ст. 2318.

Про затвердження Державних санітарних норм та правил «Гігієнічні вимоги до води питної, призначеної для споживання людиною» : наказ Міністерства охорони здоров'я України від 12 травня 2010 року № 400. *Офіційний вісник України*. 2010. № 51. Ст. 1717.

Про затвердження Методики розрахунку розмірів відшкодування збитків, заподіяних державі внаслідок порушення законодавства про охорону і раціональне використання водних ресурсів : наказ Міністерства охорони навколишнього природного середовища України від 20 липня 2009 року. *Офіційний вісник України*. 2009. № 63. Ст. 2242.

Про затвердження Положення про порядок обчислення розміру відшкодування та сплати збитків, заподіяних внаслідок забруднення із суден, кораблів та інших плавучих засобів територіальних і внутрішніх морських вод України : наказ Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України від 16 січня 2021 р. № 16. *Офіційний вісник України*. 2021. № 27. Ст. 1487.

Про затвердження Порядку розроблення паспорта водного об'єкта : наказ Міністерства екології та природних ресурсів України від 18 березня 2013 року № 99. *Офіційний вісник України*. 2013. № 42. Ст. 1517.

Про затвердження Правил запобігання забрудненню із суден внутрішніх водних шляхів України : наказ Міністерства транспорту та зв'язку України від 13 серпня 2007 року. *Офіційний вісник України*. 2007. № 79. Ст. 2965.

Типове положення про басейнові ради : наказ Міністерства екології та природних ресурсів України від 26 січня 2017 року № 23. *Офіційний вісник України*. 2017. № 22. Ст. 636.

Навчально-наукова література

Боровицька А.Г. Правове регулювання ведення державного водного кадастру України : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.06. Харків, 2017. 20 с.

Водне право України : навч. посібник / В.О. Процевський, О.М. Шуміло. Київ : Центр навч. літератури, 2012. 176 с.

Джуган В.О. Правове регулювання використання та охорони вод в Україні : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.06. Київ, 2009. 19 с.

Дрималь О.М. Правовий режим земель водного фонду України : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.06. Харків, 2016. 16 с.

Екологічне право України : навч. посіб. / за ред. проф. І.І. Каракаша, д. ю. н. Т.Є. Харитонової, к. ю. н. А.І. Черемнової. Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2018. 408 с.

Екологічне право України : підручник для студ. вищ. навч. закл. / за ред. І.І. Каракаша. Одеса : Фенікс, 2012. 788 с.

Заверюха М.М., Чумаченко І.Є. Правове регулювання використання та охорони природних об'єктів. *Екологічне право України* : навчальний посібник / за ред. проф. І.І. Каракаша, д. ю. н. Т.Є. Харитонової, к. ю. н. А.І. Черемнової. Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2018. С. 115–146.

Земельне право України : навчальний посібник / І.І. Каракаш, В.Д. Сидор, Т.Є. Харитонova та ін. ; за ред. І.І. Каракаша і Т.Є. Харитонової. 2-ге вид., доп. і перероб. Одеса : Юридична література, 2017. 588 с.

Каракаш І.І. Водные объекты Одесского региона: фактическое состояние использования и правовой режим охраны. *Трансграничное сотрудничество в адаптации бассейна Днестра к изменению климата* : сб. научных статей. Кишинёв : Eco-Tiras, 2011. С. 30–42.

Каракаш І.І. Международно-правовые основы сотрудничества причерноморских государств в сфере охраны вод Чёрного моря. *Екологічні проблеми Чорного моря* : матеріали V-го міжнародного симпозіуму. Одеса, 2003. С. 95–99.

Каракаш І.І. Правові заходи щодо охорони та відтворення довкілля Чорного моря. *Сборник избранных статей, докладов и рецензий*. Одесса : Феникс, 2007. С. 346–353.

Кобецька Н.Р. Становлення законодавчого регулювання та особливості оренди водних об'єктів. *Науковий вісник Херсонського державного ун-ту*. 2013. Вип. 5. Т. 1. С. 133–135.

Кононов В.В. Правовий режим земель прибережних захисних смуг в Україні : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.06. Київ, 2013. 268 с.

Костюченко М.С. Правове регулювання оренди водних об'єктів в Україні : автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Харків, 2018. 24 с.

Локтева Н.В. Особливості комплексного використання водних ресурсів Дніпровського басейну. *Актуальні проблеми держави і права*. Одеса : Юридична література, 2009. Вип. 46. С. 256–261.

Локтева Н.В. Правове регулювання ведення господарської діяльності в водоохоронних зонах. *Актуальні проблеми політики*. 2006. Вип. 28. С. 283–287.

Міненко С.М. Правове регулювання охорони та використання земель водного фонду України : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.06. Київ, 2016. 18 с.

Муравська М.Л. Правове регулювання створення та використання штучних водних об'єктів в Україні на землях приватної власності : автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2016. 21 с.

Науково-практичний коментар Водного кодексу України / Н.О. Багай, Н.Р. Кобецька, І.В. Мироненко та ін. ; за заг. ред. Н.Р. Кобецької. Київ : Юрінком Інтер, 2010. 360 с.

Основні засади управління якістю водних ресурсів та їхня охорона : навч. посіб. / В.К. Хільчевський, М.Р. Забокрицька, Р.Л. Кравчинський, О.В. Чунарьов ; за ред. В.К. Хільчевського. Київ : ВПЦ «Київський університет», 2015. 172 с.

Пересоляк В.Ю. Зони санітарної охорони навколо джерел водопостачання. *Землеустрій, кадастр і моніторинг земель*. 2014. № 1–2. С. 75–84.

Петлюк Ю.С. Особливості правового режиму земель водних об'єктів у зарубіжних країнах. *Реалізація норм екологічного, земельного та аграрного права в умовах реформування правової системи України* : збірник матеріалів Всеукр. наук.-практ. конф. з нагоди відзначення 25-річчя Юридичного інституту Прикарпатського нац. ун-ту імені Василя Стефаника (м. Івано-Франківськ, 8–10 вересня 2017 р.). Івано-Франківськ : Прикарпат. нац. ун-т ім. Василя Стефаника, 2017. С. 160–162.

Платонова Є.О. Загальне водокористування та межі його правового регулювання. *Правові та інституційні механізми забезпечення розвитку України в умовах європейської інтеграції* : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Одеса, 18 травня 2018 р.). Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2018. С. 540–543.

Платонова Є.О. Правові проблеми та перспективи використання енергії малих річок в Україні. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2021. № 7. С. 135–139.

Платонова Є.О., Чумаченко І.Є. Правове регулювання використання вод і водних ресурсів. *Природноресурсове право України* : навч. посіб. / за ред. І.І. Каракаша та Т.Є. Харитонової. 2-ге вид., доп. і перероб. Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2018. С. 285–315.

Платонова Є.О., Чумаченко І.Є. Правове регулювання використання вод і водних ресурсів. *Природноресурсове право України* : навч. посіб. / за ред. І.І. Каракаша та Т.Є. Харитонової. 2-ге вид., доп. і перероб. Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2018. С. 285–315.

Соколова А.К. Питання формування правової основи охорони водних об'єктів: історичний аспект. *Теорія і практика правознавства*. 2014. Вип. 1 (5). URL: http://nauka.juracademy.kharkov.ua/download/el_zbirnik/1.2014/5.2.pdf

Соколова А.К. Проблеми законодавчого забезпечення права водокористування. *Теорія і практика правознавства*. 2013. Вип. 2 (4). URL: http://nauka.nulau.org.ua/download/el_zbirnik/2.2013/18.pdf

Труфан І.В. Правовий режим малих річок в Україні : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.06. Івано-Франківськ, 2005. 187 с.

Черемнова А.І. Водний фонд України як об'єкт правової охорони. *Актуальні проблеми держави і права*. Вип. 52. Одеса : Юридична література, 2010. С. 161–166.

Черемнова А.І. Еколого-правові питання охорони водних об'єктів. *Теоретичні та практичні проблеми забезпечення сталого розвитку державності та права* : матер. наук. конф. (м. Одеса, 30 листопада 2012 р.). Т. 2. Одеса : Фенікс, 2012. С. 709–712.

Черкашина М.К. Проблеми правового регулювання використання водних джерел в Україні. *Теорія і практика правознавства*. 2016. Вип. 1 (9). URL: [file:///C:/Users/ADMIN/Downloads/64242-142825-1-PB%20\(1\).PDF](file:///C:/Users/ADMIN/Downloads/64242-142825-1-PB%20(1).PDF)

Чумаченко І.Є. Деякі теоретико-правові аспекти нормування в галузі використання і охорони вод та відтворення водних ресурсів. *Забезпечення прав в аграрних, земельних, екологічних та природноресурсних відносинах* : зб. матеріалів Четвертого зібрання фахівців споріднених кафедр (м. Одеса, 6–9 червня 2019 р.). Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2019. С. 192–194.

Чумаченко І.Є. До питання охорони внутрішніх морських вод та територіального моря за законодавством України. *Європейський вибір України, розвиток науки та національна безпека в реаліях масштабної військової агресії та глобальних викликів ХХІ століття* (до 25-річчя Національного університету «Одеська юридична академія» та 175-річчя Одеської школи права). Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2022. Т. 1. С. 647–651.

Чумаченко І.Є. Новели у порядку здійснення державного моніторингу вод. *Особливості правового регулювання екологічних, земельних, аграрних, природноресурсних відносин в умовах глобалізації* : збірник матеріалів Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Івано-Франківськ – м. Яремче, 20–22 вересня 2019 р.). С. 147–149.

Чумаченко І.Є. Особливості правового режиму водних об'єктів, що використовуються для потреб гідроенергетики. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2021. № 3. С. 103–108.

Чумаченко І.Є. Правове регулювання державного контролю за використанням та охороною водних об'єктів в Україні : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.06. Одеса, 2012. 210 с.

Чумаченко І.Є. Правовий режим земель водного фонду. *Земельне право України* : навчальний посібник / І.І. Каракаш, В.Д. Сидор, Т.Є. Харитонova та ін. ; за ред. І.І. Каракаша і Т.Є. Харитонової. 2-ге вид., доп. і перероб. Одеса : Юридична література, 2017. С. 434–451.

Чумаченко І.Є. Правові засади пляжної зони в Україні. *Традиції та новації юридичної науки: минуле, сучасність, майбутнє* : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Одеса, 19 травня 2017 р.) У 2-х т. Т. 1. Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2017. С. 636–638.

Чумаченко І.Є. Принципи державного управління в галузі використання та охорони вод: теоретико-правові аспекти. *Екологічне право України*. 2019. № 3. С. 49–54.

Чумаченко І.Є. Щодо гарантій права громадян на вільний доступ до пляжів та узбережжя. *Правове життя сучасної України* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 15 трав. 2020 р.) / відп. ред. М.Р. Аракелян. У 3 т. Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2020. Т. 2. С. 248–250.

Чумаченко І.Є. Щодо правового регулювання водно-земельних відносин. *Часопис цивілістики*. Одеса, 2017. Вип. 24. С. 97–101.

Шмигова О. Правові засади забезпечення якості водних рекреаційних ресурсів: порівняльно-правовий аналіз. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка*. 2006. № 70–71. С. 38–41.

Юрескул В.О. Законодавчі засади використання водного простору в Україні. *Правові та інституційні механізми забезпечення розвитку України в умовах європейської інтеграції* : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Одеса, 18 травня 2018 р.). Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2018. С. 550–553.

Яцик А.В. Водні ресурси в контексті екологічної безпеки та збалансованого розвитку держави. *Екологічний вісник*. 2007. № 6. С. 21–24.

ЗАНЯТТЯ 8

ТЕМА: ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ВИКОРИСТАННЯ ПРИРОДНИХ РЕСУРСІВ ВИКЛЮЧНОЇ (МОРСЬКОЇ) ЕКОНОМІЧНОЇ ЗОНИ І КОНТИНЕНТАЛЬНОГО ШЕЛЬФУ УКРАЇНИ

План заняття

1. Визначення виключної (морської) економічної зони та прав на її природні ресурси.
2. Правове регулювання використання рибних та інших живих ресурсів виключної (морської) економічної зони.
3. Правовий режим та правові засади використання ресурсів континентального шельфу.
4. Охорона і захист суверенних прав України у виключній (морській) економічній зоні та на континентальному шельфі.
5. Юридична відповідальність за порушення законодавства про виключну (морську) економічну зону та континентальний шельф.

Завдання для підготовки до семінарського (практичного) заняття

Задача № 1

Кишинівський університет звернувся із заявкою до Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України про проведення гідробіологічних наукових досліджень в морській економічній зоні України за державною програмою науково-дослідних робіт з метою виявлення закономірностей

існування біологічних організмів в морському середовищі. Міністерство відмовило в задоволенні заявки на тій підставі, що Молдова не є морською країною, не має спеціальних науково-дослідних морських судів і не може проводити такі дослідження. Крім того відмова мотивувалась тим, що Міністерство не уповноважене розглядати такі заявки без згоди Міністерства освіти і науки України та НАН України.

Викладіть умови і порядок наукових досліджень і дослідницьких робіт у виключній (морській) економічній зоні України. В якому порядку подаються заявки на проведення наукових досліджень і які державні органи уповноважені їх розглядати?

Задача № 2

Державна екологічна інспекція в Одеській області притягнула до відповідальності Волошина Р.П. у вигляді стягнення шкоди завданої навколишньому природному середовищу в розмірі 9684 грн, за незаконне видобування природних ресурсів у межах виключної (морської) економічної зони, а саме вилов анадромних видів рибних запасів.

Вкажіть, які органи і посадові особи, уповноважені застосовувати санкції за даний вид правопорушення. Чи правомірні дії Державної екологічної інспекції?

Нормативно-правові акти

Конституція України : прийнята 28 червня 1996 року. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.

Договір між Україною і Республікою Молдова про державний кордон : ратифіковано Законом України від 6 квітня 2000 року № 1633–14. *Офіційний вісник України*. 2007. № 90.

Договір про відносини добросусідства і співробітництва між Україною та Румунією : ратифіковано Законом України від 17 липня 1997 року № 474/97-ВР. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/642_003

Конвенція Організації Об'єднаних Націй з морського права. Конвенція підписана 10 грудня 1982 року в Монтего-Бей (Ямайка) : ратифікована Законом України від 3 червня 1999 року № 728-XIV. *Відомості Верховної Ради України*. 1999. № 31. Ст. 254.

Конвенція про захист Чорного моря від забруднення. Прийнята на конференції країн – ЧЕС 21 квітня 1992 року в Бухаресті : ратифікована постановою Верховної Ради України від 4 лютого 1994 р. *Офіційний вісник України*. 2006. № 44.

Конвенція про континентальний шельф. Конвенція підписана 29 квітня 1958 року в Женеві (Швейцарія). *Торговельне мореплавання*. 1998. № 5.

Про ратифікацію Угоди між Кабінетом Міністрів України та Урядом Румунії про економічне, промислове, наукове та технічне співробітництво : Закон України від 18 лютого 2009 року. *Відомості Верховної Ради України*. 2009. № 28. Ст. 358.

Про ратифікацію Угоди щодо виконання положень Конвенції Організації Об'єднаних Націй з морського права від 10 грудня 1982 року, які стосуються збереження транс-кордонних рибних запасів та запасів далеко мігруючих риб і управління ними : Закон України від 28 листопада 2002 року. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 5. Ст. 38.

Водний кодекс України : прийнятий 6 червня 1995 року. *Відомості Верховної Ради України*. 1995. № 24. Ст. 189.

Кодекс України про надра : прийнятий 27 липня 1994 року. *Відомості Верховної Ради України*. 1994. № 36. Ст. 340.

Про виключну (морську) економічну зону України : Закон України від 16 травня 1995 року. *Відомості Верховної Ради України*. 1995. № 21. Ст. 152.

Про Державну прикордонну службу України : Закон України від 3 квітня 2003 року. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 27. Ст. 208.

Про міжнародні договори України : Закон України від 29 червня 2004 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2004. № 50. Ст. 540.

Про морські порти України : Закон України від 17 травня 2012 року. *Відомості Верховної Ради України*. 2013. № 7. Ст. 65.

Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року : Закон України від 28 лютого 2019 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2019. № 16. Ст. 70.

Про охорону навколишнього природного середовища : Закон України від 25 червня 1991 року. *Відомості Верховної Ради України*. 1991. № 41. Ст. 546.

Про рибне господарство, промислове рибальство та охорону водних біоресурсів : Закон України від 8 липня 2011 року. *Відомості Верховної Ради України*. 2012. № 17. Ст. 155.

Про рибу, інші водні живі ресурси та харчову продукцію з них : Закон України від 6 лютого 2003 року. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 15. Ст. 107.

Про охорону суверенних прав України в межах виключної (морської) економічної зони та континентального шельфу у північно-західній частині Чорного моря : указ Президента України від 5 жовтня 2009 року № 801/2009. *Офіційний вісник Президента України*. 2009. № 31. Ст. 1029.

Положення про порядок охорони суверенних прав України в її виключній (морській) економічній зоні : постанова Кабінету Міністрів України від 12 червня 1996 року № 642. *Зібрання постанов уряду України*. 1996. № 13. Ст. 366.

Про затвердження Положення про Державне агентство меліорації та рибного господарства України : постанова Кабінету Міністрів України від 30 вересня 2015 року № 895. *Офіційний вісник України*. 2015. № 90. Ст. 3018.

Про затвердження Положення про Державну екологічну інспекцію України : постанова Кабінету Міністрів України від 19 квітня 2017 р. № 275. *Офіційний вісник України*. 2017. № 36. Ст. 1131.

Про затвердження Порядку здійснення спеціального використання водних біоресурсів у внутрішніх рибогосподарських водних об'єктах (їх частинах), внутрішніх морських водах, територіальному морі, виключній (морській) економічній зоні та на континентальному шельфі України : постанова Кабінету Міністрів України від 25 листопада 2015 р. № 992. *Офіційний вісник України*. 2015. № 97. Ст. 3321.

Про затвердження Порядку і умов використання рибних та інших водних живих ресурсів виключної (морської) економічної зони України : постанова Кабінету Міністрів України від 13 серпня 1999 року. *Офіційний вісник України*. 1999. № 33.

Про затвердження Правил охорони внутрішніх морських вод і територіального моря від забруднення та засмічення : постанова Кабінету Міністрів України від 29 лютого 1996 року у редакції постанови Кабінету Міністрів України від 29 березня 2002 р. № 431. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/269-96-п>

Положення про морські екологічні інспекції : наказ Міністерства екології та природних ресурсів України від 11 серпня 2017 р. № 312. *Офіційний вісник України*. 2017. № 75. Ст. 2318.

Навчально-наукова література

Бредіхіна В.Л. Механізм правового регулювання охорони морського середовища та його природних ресурсів. *Порівняльно-аналітичне право*. 2014. № 8. С. 121–125.

Вітовська І.В. Правове забезпечення використання живих природних ресурсів виключної (морської) економічної зони України. *Науково-інформаційний вісник Івано-Франківського університету імені Короля Данила Галицького*. 2011. № 4. С. 142–145.

Екологічне право України. Повний академічний курс / за ред. акад. НАН України, проф. Ю.С. Шемшученко. Київ : Юридична думка, 2008. 720 с.

Екологічне право України : навч. посібник / за ред. проф. І.І. Каракаша, д. ю. н. Т.Є. Харитонові, к. ю. н. А.І. Черемної. Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2018. 408 с.

Екологічне право України : підручник для студ. вищ. навч. закл. / за ред. І.І. Каракаша. Одеса : Фенікс, 2012. 788 с.

Екологічне право : підручник для студентів юридичних спеціальностей вищих навчальних закладів / за ред. проф. А.П. Гетьмана. Харків : Право, 2013. 432 с.

Каракаш І.І. Право власності на природні об'єкти та їх ресурси в Україні : монографія. Одеса : Юрид. літ-ра, 2017. 438 с.

Каракаш І.І. Право власності на природні ресурси виключної (морської) економічної зони та континентального шельфу України. *Наукові праці НУ «ОЮА»*. Одеса : Юрид. літ-ра, 2017. Том XIX. С. 161–173.

Каракаш І.І. Правове регулювання використання природних ресурсів виключної (морської) економічної зони і континентального шельфу України. *Природноресурсове право України* : навч. посіб. / за ред. І.І. Каракаша та Т.Є. Харитонові. 2-ге вид., доп. і перероб. Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2018. С. 316–335.

Короткий Т.Р. Комплексний аналіз правових форм співробітництва держав з охорони морського середовища. *Актуальні проблеми політики*. Одеса : Фенікс, 2010. Вип. 40. С. 608–619.

Природноресурсове право України : навч. посіб. / за ред. І.І. Каракаша та Т.Є. Харитонові. 2-ге вид., доп. і перероб. Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2018. 566 с.

Природноресурсове право України : навчальний посібник / за ред. доц. І.І. Каракаша. Київ, 2005. 376 с.

Салміна Я.О. Правове регулювання використання природних ресурсів континентального шельфу : автореф. дис. канд. юрид. наук. Київ, 2015. 20 с.

Чорноус О.В. Правове регулювання використання природних ресурсів виключної (морської) економічної зони : автореф. дис. канд. юрид. наук. Київ, 2006. 20 с.

ЗАНЯТТЯ 9

ТЕМА: ПРАВОВИЙ РЕЖИМ ВИКОРИСТАННЯ ЛІСІВ ТА ЛІСОВИХ РЕСУРСІВ

План заняття

1. Поняття лісового фонду та лісових ресурсів: їх законодавче визначення та науково-практичне значення.
2. Правове регулювання основних видів лісокористування та їх юридичні ознаки.
3. Законодавчі вимоги щодо реалізації права на окремі види лісокористування.
4. Особливості державного управління та контролю у сфері лісових відносин.
5. Правові вимоги до лісовпорядкування, ведення державного лісового кадастру та обліку лісів.
6. Умови та порядок вирішення спорів з питань охорони, захисту, використання та відтворення лісів.

Завдання для підготовки до семінарського (практичного) заняття

Задача № 1

Державне підприємство «Бібрський лісгосп» звернулося до суду з позовом до Макаруча О.О. про відшкодування шкоди в сумі 5002 грн 48 коп., завданої лісовому господарству самовільною рубкою дерев, посилаючись

на те, що Макарчук О.О. 14 вересня 2020 року в майстерській ділянці № 5 Суходільського лісництва Державне підприємство «Бібрське лісове господарство» вчинив самовільний поруб двох сухостійних дерев породи ялина, чим вчинив адміністративне правопорушення.

Відповідач в судовому засіданні проти позову заперечив, пояснив, що дійсно 14 вересня 2020 року на території Суходільського лісництва Державного підприємства «Бібрське лісове господарство» зрізав два сухостійних дерева породи ялина, проте з усного дозволу майстра лісу Суходільського лісництва.

Чи підлягає позов задоволенню?

Який порядок організації охорони і захисту лісів?

Вирішіть задачу по суті наданих умов.

Задача № 2

Томашпільське лісництво встановило інформаційні щити і проінформувало населення через районну газету про обмеження відвідування лісу з 15 травня по 15 вересня у зв'язку з пожежонебезпечним періодом. В середині літа лісничий виявив групу туристів не з місцевих жителів, яка розбила наметову стоянку на узліссі і готувала їжу на відкритому вогні. В свою чергу лісничий почав вимагати згорнути стоянку і покинути ліс, а коли туристи відмовилися підкоритися він видворив їх під загрозою застосування вогнепальної зброї. Туристи сприйняли такі дії лісничого як перевищення ним своїх службових повноважень та направили про це скаргу в обласне управління лісового та мисливського господарства.

Які правила перебування громадян у лісах і якими повноваженнями володіють працівники лісоохорони?

Вирішіть конфлікт по суті його умов.

Нормативно-правові акти

Конституція України : прийнята 28 червня 1996 року. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.

Рамкова конвенція ООН про зміну клімату (Ріо-де-Жанейро, 11 червня 1992 року) : ратифікована Законом України від 29 жовтня 1996 року. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 50. Ст. 277.

Рамкова конвенція про охорону та сталий розвиток Карпат (м. Київ, 22 травня 2003 року) : ратифікована Законом України від 7 квітня 2004 року. *Відомості Верховної Ради України*. 2004. № 32. Ст. 383.

Господарський кодекс України від 16 січня 2003 року. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 18–22. Ст. 144.

Земельний кодекс України : прийнятий 25 жовтня 2001 року. *Відомості Верховної Ради України*. 2002. № 3–4. Ст. 27.

Кодекс України про адміністративні правопорушення : прийнятий 7 грудня 1984 року. *Відомості Верховної Ради України*. 1984. Доповнення до № 1. Ст. 1122.

Кримінальний кодекс України : прийнятий 5 квітня 2001 року. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 25–26. Ст. 131.

Лісовий кодекс України від 21 січня 1994 року в редакції Закону України від 8 лютого 2006 року. *Відомості Верховної Ради України*. 2006. № 21. Ст. 170.

Податковий кодекс України від 2 грудня 2010 року. *Відомості Верховної Ради України*. 2011. № 13–17. Ст. 112.

Цивільний кодекс України : прийнятий 16 січня 2003 року. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 40–44. Ст. 356.

Про відходи : Закон України від 5 березня 1998 року. *Відомості Верховної Ради України*. 1998. № 36–37. Ст. 242.

Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо охорони пралісів згідно з Рамковою конвенцією про охорону та сталий розвиток Карпат : Закон України від 23 травня 2017 року. *Офіційний вісник України*. 2017. № 72. Ст. 2198.

Про екологічну мережу : Закон України від 24 червня 2004 року. *Відомості Верховної Ради України*. 2004. № 45. Ст. 502.

Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення : Закон України від 24 лютого 1994 року. *Відомості Верховної Ради України*. 1994. № 27. Ст. 218.

Про заборону на проведення суцільних рубок у гірських ялицево-букових лісах Карпатського регіону : Закон України від 10 лютого 2000 року. *Відомості Верховної Ради України*. 2000. № 13. Ст. 99.

Про курорти : Закон України від 5 жовтня 2000 року. *Відомості Верховної Ради України*. 2000. № 50. Ст. 435.

Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року : Закон України від 28 лютого 2019 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2019. № 16. Ст. 70.

Про охорону атмосферного повітря : Закон України від 16 жовтня 1992 року в редакції Закону від 21 червня 2001 року. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 48. Ст. 252.

Про охорону земель : Закон України від 19 червня 2003 року. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 39. Ст. 350.

Про охорону навколишнього природного середовища : Закон України від 25 червня 1991 року. *Відомості Верховної Ради України*. 1991. № 41. Ст. 546.

Про оцінку впливу на довкілля : Закон України від 23 травня 2017 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2017. № 29. Ст. 315.

Про правовий режим території, що зазнала радіоактивного забруднення внаслідок Чорнобильської катастрофи : Закон України від 27 лютого 1991 року. *Відомості Верховної Ради УРСР*. 1991. № 16. Ст. 198.

Про природно-заповідний фонд України : Закон України від 16 червня 1992 року. *Відомості Верховної Ради України*. 1992. № 34. Ст. 502.

Про рослинний світ : Закон України від 9 квітня 1999 року. *Відомості Верховної Ради України*. 1999. № 22–23. Ст. 198.

Про стратегічну екологічну оцінку : Закон України від 20 березня 2018 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2018. № 16. Ст. 138.

Про Червону книгу України : Закон України від 7 лютого 2002 року. *Відомості Верховної Ради України*. 2002. № 30. Ст. 201.

Про деякі заходи щодо збереження та відтворення лісів і зелених насаджень : указ Президента України від 4 листопада 2008 р. *Офіційний вісник Президента України*. 2008. № 45. Ст. 1279.

Про деякі заходи щодо збереження та відтворення лісів : указ Президента України від 7 червня 2021 року № 228/2021. *Офіційний вісник Президента України*. 2021. № 17. Ст. 833.

Про додаткові заходи щодо розвитку лісового господарства, раціонального природокористування та збереження об'єктів природно-заповідного фонду : указ Президента України від 21 листопада 2017 року. *Офіційний вісник Президента України*. 2017. № 26. Ст. 520.

Про заходи щодо посилення державного контролю у сфері охорони, захисту, використання та відтворення лісів : указ Президента України від 5 січня 2004 року № 1/2004. *Урядовий кур'єр*. 2004. № 7.

Про врегулювання питань щодо спеціального використання лісових ресурсів : постанова Кабінету Міністрів України від 23 травня 2007 року. *Офіційний вісник України*. 2007. № 39. Ст. 1550.

Про затвердження Положення про Державне агентство лісових ресурсів України : постанова Кабінету Міністрів України від 8 жовтня 2014 року. *Офіційний вісник України*. 2014. № 82. Ст. 2333.

Про затвердження Положення про державну лісову охорону : постанова Кабінету Міністрів України від 16 вересня 2009 року № 976. *Офіційний вісник України*. 2009. № 71. Ст. 2447.

Про затвердження Положення про Зелену книгу України : постанова Кабінету Міністрів України від 29 серпня 2002 року № 1286. *Офіційний вісник України*. 2002. № 36. Ст. 1692.

Про затвердження Порядку ведення державного лісового кадастру та обліку лісів : постанова Кабінету Міністрів України від 20 червня 2007 року. *Офіційний вісник України*. 2007. № 46. Ст. 1885.

Про затвердження Порядку заготівлі другорядних лісових матеріалів і здійснення побічних лісових користувань в лісах України : постанова Кабінету Міністрів України від 23 квітня 1996 року № 449. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/449-96-п>

Про затвердження Порядку поділу лісів на категорії та виділення особливо захисних лісових ділянок : постанова Кабінету Міністрів України від 16 травня 2007 року. *Офіційний вісник України*. 2007. № 37. Ст. 1483.

Про затвердження Правил заготівлі живиці в лісах України : постанова Кабінету Міністрів України від 8 лютого 1996 року № 185. *Зібрання постанов уряду України*. 1996. № 7. Ст. 209.

Про затвердження Правил поліпшення якісного складу лісів : постанова Кабінету Міністрів України від 12 травня 2007 року № 724. *Офіційний вісник України*. 2007. № 37. Ст. 1478.

Про затвердження Правил рубок головного користування в гірських лісах Карпат : постанова Кабінету Міністрів України від 22 жовтня 2008 року № 929. *Офіційний вісник України*. 2008. № 81. Ст. 2735.

Про затвердження Санітарних правил в лісах України : постанова Кабінету Міністрів України від 27 липня 1995 року № 555 в редакції постанови Кабінету Міністрів України від 26 жовтня 2016 р. № 756. *Офіційний вісник України*. 2016. № 87. Ст. 2839.

Про затвердження такс для обчислення розміру шкоди, заподіяної лісу : постанова Кабінету Міністрів України від 23 липня 2008 р. *Офіційний вісник України*. 2008. № 56. Ст. 1868.

Про схвалення Державної стратегії управління лісами України до 2035 року : розпорядження Кабінету Міністрів України від 29 грудня 2021 року № 1777-р. *Офіційний вісник України*. 2022. № 4. Ст. 256.

Про затвердження Правил використання корисних властивостей лісів : наказ Міністерства аграрної політики та продовольства України від 14 серпня 2012 року. *Офіційний вісник України*. 2012. № 69. Ст. 2834.

Про затвердження Правил пожежної безпеки в лісах України : наказ Державного комітету лісового господарства України від 27 грудня 2004 року № 278. *Офіційний вісник України*. 2005. № 13. Ст. 680.

Про затвердження Правил рубок головного користування : наказ Державного комітету лісового господарства України від 23 грудня 2009 р. № 364. *Офіційний вісник України*. 2010. № 6. Ст. 276.

Навчально-наукова література

Данильченко Ю. Правові проблеми захисту лісів в Україні / Ю. Данильченко, С. Гізімчук. *Вісник прокуратури*. 2016. № 9. С. 75–76.

Екологічне право України. Повний академічний курс / за ред. акад. НАН України, проф. Ю.С. Шемшученко. Київ : Юридична думка, 2008. 720 с.

Екологічне право України : навч. посібник / за ред. проф. І.І. Каракаша, д. ю. н. Т.Є. Харитонові, к. ю. н. А.І. Черемної. Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2018. 408 с.

Екологічне право України : підручник для студ. вищ. навч. закл. / за ред. І.І. Каракаша. Одеса : Фенікс, 2012. 788 с.

Екологічне право : підручник для студентів юридичних спеціальностей вищих навчальних закладів / за ред. проф. А.П. Гетьмана. Харків : Право, 2013. 432 с.

Єгорова Т.П. Охорона лісів за законодавством України та країн СНД: порівняльно-правовий аналіз : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.06. Харків, 2015. 226 с.

Заверюха М.М. Лісова галузь в умовах воєнного часу. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. № 5. С. 330–332.

Заверюха М.М. Національній інвентаризації лісів в Україні бути. *Наука та суспільне життя України в епоху глобальних викликів людства у цифрову еру (з нагоди 30-річчя проголошення незалежності України та 25-річчя прийняття Конституції України)* (21 трав. 2021 р.). Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2021. Т. 1. С. 562–564.

Заверюха М.М. Правова охорона лісів в умовах воєнного часу. *Дніпровський науковий часопис публічного управління, психології, права*. 2022. № 3. С. 164–167.

Заверюха М.М. Правове регулювання використання та охорони лісів в Україні : монографія. Одеса : Юридична література, 2018. 228 с.

Заверюха М.М. Правове регулювання використання та охорони лісів за лісовим та земельним законодавством України : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.06. Київ, 2017. 21 с.

Заверюха М.М. Правове регулювання основних видів спеціального використання лісових ресурсів в Україні. *Evropský politický a právní diskurz*. 2015. № 1. Р. 339–346.

Заверюха М.М. Правові заходи відтворення лісів в умовах воєнного стану. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. № 6. С. 204–206.

Заверюха М.М. Співвідношення земельного і лісового законодавства та подолання суперечностей між ними. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Юридичні науки»*. 2014. Вип. 3. Т. 2. С. 105–110.

Заверюха М.М. Щодо рекреаційного лісокористування в Україні. *Інтернаука. Серія «Юридичні науки»*. 2022. № 2. С. 16–21.

Заверюха М.М. Щодо створення охоронних зон для збереження біорізноманіття у лісах України. *Українське суспільство в умовах воєнного стану: сучасні виклики та напрями розвитку* : матер. Всеукр. наук. конф. молодих вчених (6 черв. 2022 р.). Одеса : Фенікс, 2022. С. 230–232.

Заверюха М.М., Степська О.В. Правовий режим використання лісів та лісових ресурсів. *Природноресурсове право України* : навч. посіб. / за ред. І.І. Каракаша та Т.Є. Харитонової. 2-ге вид., доп. і перероб. Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2018. С. 360–388.

Земельне право України : навч. посіб. / за ред. І.І. Каракаша і Т.Є. Харитонової. 2-ге вид., доп. і перероб. Одеса : Юрид. літ-ра, 2017. 588 с.

Каракаш І.І. Право власності на природні об'єкти та їх ресурси в Україні : монографія. Одеса : Юрид. літ-ра, 2017. 438 с.

Каракаш І.І. Право власності та користування на землях лісгосподарського призначення. *Наукові праці Національного університету «Одеська юридична академія»*. 2012. Т. 12. С. 219–228.

Косигіна А.Є. Проблеми правової охорони пралісів в Україні. *LEX PORTUS*. 2018. № 2 (10). С. 213–222.

Мельник П.В. Правова охорона лісів Карпатського регіону України : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.06. Київ, 2002. 195 с.

Мендик Л.В. Поняття та особливості правової охорони лісів. *Держава і право*. 2009. Вип. 44. С. 448–452.

Науково-практичний коментар Лісового кодексу України / за ред. Г.І. Балюк. Київ : Юрінком Інтер, 2010. 367 с.

Природноресурсове право України : навч. посіб. / за ред. І.І. Каракаша та Т.Є. Харитонової. 2-ге вид., доп. і перероб. Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2018. 566 с.

Природноресурсове право України : навчальний посібник / за ред. доц. І.І. Каракаша. Київ, 2005. 376 с.

Соколова А.К. Флористичне право України: проблеми формування та розвитку : монографія. Харків, 2009. 288 с.

Степська О.В., Заверюха М.М. Ліс як об'єкт правового регулювання в лісовому та земельному законодавстві України. *Часопис Київського університету права*. 2016. № 2. С. 281–285.

Юрчишин Н.Г. Поняття права приватної власності на ліси в Україні: теоретичний та практичний аспект. *Актуальні проблеми держави і права*. Одеса, 2011. Вип. 60. С. 532–536.

ЗАНЯТТЯ 10

ТЕМА: ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВИКОРИСТАННЯ ОБ'ЄКТІВ ТА РЕСУРСІВ ТВАРИННОГО СВІТУ

План заняття

1. Сучасний стан законодавства про тваринний світ та перспективи його систематизації.
2. Тваринний світ як об'єкт права власності та права користування: види об'єктів тваринного світу.
3. Правові засади загального користування тваринним світом та їх основні види.
4. Основні види спеціального використання об'єктів тваринного світу та ведення мисливського і рибного господарства.
5. Державне управління і державний контроль в галузі використання, відтворення і охорони тваринного світу.
6. Умови і порядок визначення шкоди, заподіяної об'єктам тваринного світу та застосування юридичної відповідальності за порушення фауністичного законодавства.

Завдання для підготовки до семінарського (практичного) заняття

Задача № 1

Представник Державного підприємства «Миргородське лісове господарство» звернувся до суду з позовом до Самсонова Р.В. про стягнення з відповідача на користь Державного підприємства «Миргородське лісове господарство» збитків в сумі 50 000 гривень, заподіяних внаслідок вчинення правопорушення в галузі мисливського господарства та полювання та судові витрати.

В обґрунтування позовних вимог зазначає, що відповідно до протоколу про адміністративне правопорушення 20 лютого 2021 року о 10 годині 00 хвилин відповідач проводив незаконне полювання в мисливських угіддях ДП «Миргородський лісгосп» поблизу с. Зуївці, в результаті чого добув одну голову оленя плямистого.

В судовому засіданні з розгляду справи про адміністративне правопорушення Самсонов Р.В. вину у вчиненні

адміністративного правопорушення не визнав. Пояснив, що здійснював відстріл лисиць, які крали курей. В процесі полювання почув рух тварини в очереті під болотом, куди і вистрелив. В подальшому з'ясував, що вистрілом добув оленя плямистого.

Кваліфікуйте дії затриманого громадянина.

Які види відповідальності можуть бути застосовані за скоєне правопорушення?

За якими нормами слід визначати заподіяну шкоду?

Задача № 2

При здійсненні реконструкції спорудженої раніше ділянки каналу Дунай-Дністровський зрошувальної системи були порушені шляхи міграції наземних диких тварин в результаті чого відбулося їх надмірне скупчення на територіях суміжних держав. Природоохоронні відомства Молдови та Румунії звернулися до Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів з рекомендаціями про виконання необхідних заходів по відновленню природних шляхів міграції тварин, передбачивши на каналах спеціальні пристрої, що забезпечують вільне переміщення тварин, чисельність яких завдає відчутної шкоди їх національним господарствам. Українська сторона не сприйняла ці рекомендації пославшись на те, що всі роботи виконанні відповідно до проекту погодженого з національними та міжнародними природоохоронними організаціями, а зведення спеціальних пристроїв на каналі потребує додаткових матеріальних та фінансових витрат. Одночасно, українська сторона дала зрозуміти, що спрямовані рекомендації можна розцінити як спроби втручання у внутрішні справи суверенної держави, яка самостійно вирішує питання використання своїх природних ресурсів у межах власної території.

Які вимоги національного законодавства до господарської діяльності на шляхах міграції наземних і водних тварин? У якому порядку може бути розв'язана ситуація, яка виникла між державами з приводу використання природного місця існування наземних диких тварин?

Нормативно-правові акти

Конституція України : прийнята 28 червня 1996 року. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.

Конвенція про водно-болотні угіддя, що мають міжнародне значення, головним чином як середовища існування водоплавних птахів (Рамсар, Іран, 2 лютого 1971 року), Україна приєдналася згідно з Законом від 29 жовтня 1996 року. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 50. Ст. 279.

Конвенція про захист Чорного моря від забруднення : прийнята 21 квітня 1992 року в Бухаресті : ратифікована постановою Верховної Ради України від 4 лютого 1994 року. *Відомості Верховної Ради України*. 1994. № 23. Ст. 172.

Конвенція про збереження мігруючих видів диких тварин від 23 червня 1979 року, Україна приєдналася згідно з Законом від 19 березня 1999 року. *Відомості Верховної Ради України*. 1999. № 18. Ст. 154.

Конвенція про охорону біологічного різноманіття (Ріо-де-Жанейро, 5 червня 1992 року) : ратифікована Законом України від 29 листопада 1994 року. *Відомості Верховної Ради України*. 1994. № 49. Ст. 433.

Конвенція про охорону дикої флори та фауни, і природних умов існування в Європі : прийнята 19 вересня 1979 року у Берні. Ратифікована Законом України від 29 жовтня 1996 року. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 50. Ст. 278.

Водний кодекс України : прийнятий 6 червня 1995 року. *Відомості Верховної Ради України*. 1995. № 24. Ст. 189.

Господарський кодекс України від 16 січня 2003 року. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 18-22. Ст. 144.

Земельний кодекс України : прийнятий 25 жовтня 2001 року. *Відомості Верховної Ради України*. 2002. № 3-4. Ст. 27.

Кодекс України про адміністративні правопорушення : прийнятий 7 грудня 1984 року. *Відомості Верховної Ради УРСР*. 1984. Додаток до № 51. Ст. 1122.

Кодекс України про надра : прийнятий 27 липня 1994 року. *Відомості Верховної Ради України*. 1994. № 36. Ст. 340.

Кримінальний кодекс : прийнятий 5 квітня 2001 року. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 25-26. Ст. 131.

Лісовий кодекс України від 21 січня 1994 року в редакції Закону України від 8 лютого 2006 року. *Відомості Верховної Ради України*. 2006. № 21. Ст. 170.

Цивільний кодекс України : прийнятий 16 січня 2003 року. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 40–44. Ст. 356.

Про бджільництво : Закон України від 22 лютого 2000 року. *Відомості Верховної Ради України*. 2000. № 21. Ст. 157.

Про виключну (морську) економічну зону України : Закон України від 16 травня 1995 року. *Відомості Верховної Ради України*. 1995. № 21. Ст. 152.

Про екологічну мережу : Закон України від 24 червня 2004 року. *Відомості Верховної Ради України*. 2004. № 45. Ст. 502.

Про затвердження Загальнодержавної програми охорони та відтворення довкілля Азовського і Чорного морів : Закон України від 22 березня 2001 року. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 28. Ст. 135.

Про захист тварин від жорстокого поводження : Закон України від 21 лютого 2006 року. *Відомості Верховної Ради України*. 2006. № 27. Ст. 230.

Про мисливське господарство та полювання : Закон України від 22 лютого 2000 року. *Відомості Верховної Ради України*. 2000. № 18. Ст. 132.

Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року : Закон України від 28 лютого 2019 року. *Відомості Верховної Ради України*. 2019. № 16. Ст. 70.

Про охорону атмосферного повітря : Закон України від 16 жовтня 1992 року в редакції Закону України від 21 червня 2001 року. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 48. Ст. 252.

Про охорону навколишнього природного середовища : Закон України від 25 червня 1991 року. *Відомості Верховної Ради України*. 1991. № 41. Ст. 546.

Про пестициди і агрохімікати : Закон України від 2 березня 1995 року. *Відомості Верховної Ради України*. 1995. № 14. Ст. 91.

Про природно-заповідний фонд України : Закон України від 16 червня 1992 року. *Відомості Верховної Ради України*. 1992. № 34. Ст. 502.

Про рибне господарство, промислове рибальство та охорону водних біоресурсів : Закон України від 8 липня 2011 року. *Відомості Верховної Ради України*. 2012. № 17. Ст. 155.

Про рибу, інші водні живі ресурси та харчову продукцію з них : Закон України від 6 лютого 2003 року. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 15. Ст. 107.

Про тваринний світ : Закон України від 13 грудня 2001 року. *Відомості Верховної Ради України*. 2002. № 14. Ст. 97.

Про Червону книгу України : Закон України від 7 лютого 2002 року. *Відомості Верховної Ради України*. 2002. № 30. Ст. 20.

Положення про Міністерство аграрної політики та продовольства України : постанова Кабінету Міністрів України від 17 лютого 2021 р. № 124. *Офіційний вісник України*. 2021. № 17. Ст. 676.

Положення про Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів України : постанова Кабінету Міністрів України від 25 червня 2020 року № 614. *Офіційний вісник України*. 2020. № 59. Ст. 1853.

Положення про порядок ведення державного кадастру тваринного світу : постанова Кабінету Міністрів України від 15 листопада 1994 року № 772. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/772-94-n>

Про затвердження Ліцензійних умов провадження господарської діяльності з промислового вилову водних біоресурсів за межами юрисдикції України : постанова Кабінету Міністрів України від 23 листопада 2016 року № 845. *Офіційний вісник України*. 2016. № 94. Ст. 3079.

Про затвердження Переліку промислових ділянок рибогосподарських водних об'єктів (їх частин) : постанова Кабінету Міністрів України від 22 травня 1996 року № 552. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/552-96-n>

Про затвердження Положення про Державне агентство лісових ресурсів України : постанова Кабінету Міністрів України від 8 жовтня 2014 року № 521. *Офіційний вісник України*. 2014. № 82. Ст. 2333.

Про затвердження Положення про Державне агентство меліорації та рибного господарства України : постанова Кабінету Міністрів України від 30 вересня 2015 року № 895. *Офіційний вісник України*. 2015. № 90. Ст. 3018.

Про затвердження Положення про Державну екологічну інспекцію України : постанова Кабінету Міністрів України від 19 квітня 2017 року № 275. *Офіційний вісник України*. 2017. № 36. Ст. 1131.

Про затвердження Положення про державну систему моніторингу довкілля : постанова Кабінету Міністрів України від 30 березня 1998 року № 391. *Офіційний вісник України*. 1998. № 13. Ст. 91.

Про затвердження Положення про Державну службу України з питань безпечності харчових продуктів та захисту споживачів : постанова Кабінету Міністрів України від 2 вересня 2015 року № 667. *Офіційний вісник України*. 2015. № 73. Ст. 2402.

Про затвердження порядку здійснення любительського і спортивного рибальства : постанова Кабінету Міністрів України від 18 липня 1998 року № 1126. *Урядовий кур'єр*. 1998. № 144-145.

Про затвердження Порядку здійснення спеціального використання водних біоресурсів у внутрішніх рибогосподарських водних об'єктах (їх частинах), внутрішніх морських водах, територіальному морі, виключній (морській) економічній зоні та на континентальному шельфі України : постанова Кабінету Міністрів України від 25 листопада 2015 року № 992. *Офіційний вісник України*. 2015. № 97. Ст. 3321.

Про затвердження Порядку справляння плати за спеціальне використання водних біоресурсів і розмірів плати за їх використання : постанова Кабінету Міністрів України від 12 лютого 2020 року № 125. *Офіційний вісник України*. 2020. № 19. Ст. 742.

Про затвердження спеціальних такс для обчислення розміру шкоди, заподіяної порушенням законодавства про природно-заповідний фонд : постанова Кабінету Міністрів України від 10 травня 2022 року № 575. *Офіційний вісник України*. 2022. № 41. Ст. 2224.

Про затвердження такс для обчислення розміру відшкодування шкоди, заподіяної внаслідок незаконного добування (збирання) або знищення цінних видів водних біоресурсів : постанова Кабінету Міністрів України від 21 листопада 2011 року № 1209. *Офіційний вісник України*. 2011. № 92. Ст. 3342.

Про розмір компенсації за незаконне добування, знищення або пошкодження видів тваринного і рослинного світу, занесених до Червоної книги України, а також за знищення чи погіршення середовища їх перебування (зростання) : постанова Кабінету Міністрів України від 7 листопада 2012 року № 1030. *Офіційний вісник України*. 2012. № 85. Ст. 3466.

Про затвердження Положення про громадських інспекторів рибоохорони : наказ Мінагрополітики України від 24 лютого 2012 року № 83. *Офіційний вісник України*. 2012. № 23. Ст. 894.

Про затвердження Положення про правила проведення полювань, поводження із зброєю та порядок видачі ліцензій на добування мисливських тварин : наказ Мінагрополітики України від 17 жовтня 2011 року № 549. *Офіційний вісник України*. 2011. № 82. Ст. 3008.

Про затвердження Порядку утримання та розведення диких тварин, які перебувають у стані неволі або в напіввільних умовах : наказ Мінприроди України від 30 вересня 2010 р. № 429. *Офіційний вісник України*. 2011. № 2. Ст. 128.

Про затвердження Правил використання диких тварин з метою отримання продуктів їх життєдіяльності : наказ Мінприроди України від 26 вересня 2011 року № 337. *Офіційний вісник України*. 2011. № 81. Ст. 85.

Про затвердження такс для обчислення розміру відшкодування збитків, завданих унаслідок порушення законодавства в галузі мисливського господарства та полювання (крім видів, занесених до Червоної книги України) : наказ Міністерства аграрної політики та продовольства України, Міністерства екології та природних ресурсів України від 19 червня 2017 року № 301/222. *Офіційний вісник України*. 2017. № 58. Ст. 1767.

Про затвердження Положення про громадських мисливських інспекторів : наказ Держкомлісгоспу України від 1 березня 2002 року № 27. *Офіційний вісник України*. 2002. № 13. Ст. 683.

Про затвердження Положення про притулок для тварин : наказ Державного комітету ветеринарної медицини України від 15 жовтня 2010 року № 439. *Офіційний вісник України*. 2010. № 85. Ст. 3013.

Навчально-наукова література

Григор'єва Т.В. Правові засади використання, охорони та відтворення водних живих ресурсів : монографія. Харків : Право, 2011. 176 с.

Григор'єва Х.А. Становлення та сучасний стан правового регулювання державної підтримки селекції у рибництві. *Jurnalul juridic national: teorie si practica*. 2018. № 6. С. 155–159.

Екологічне право України. Повний академічний курс / за ред. акад. НАН України, проф. Ю.С. Шемшученко. Київ : Юридична думка, 2008. 720 с.

Екологічне право України : навчальний посібник / за ред. І.І. Каракаша, Т.Є. Харитонової, А.І. Черемної. Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2018. 408 с.

Екологічне право України : підручник для студ. вищ. навч. закл. / під ред. І.І. Каракаша. Одеса : Фенікс, 2012. 788 с.

Екологічне право : підручник для студентів юридичних спеціальностей вищих навчальних закладів / за ред. проф. А.П. Гетьмана. Харків : Право, 2013. 432 с.

Заверюха М.М., Чумаченко І.Є. Правове регулювання використання та охорони природних об'єктів. *Екологічне право України* : навчальний посібник / за ред. проф. І.І. Каракаша, д. ю. н. Т.Є. Харитонової, к. ю. н. А.І. Черемної. Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2018. С. 115–46.

Канівець Л.А. Правове забезпечення збереження природних екосистем і видів у Чорнобильській зоні відчуження. *Правова позиція*. 2021. № 2 (31). С. 113–118.

Каракаш І.І. Право власності на природні об'єкти та їх ресурси в Україні : монографія. Одеса : Юридична література, 2017. 438 с.

Каракаш І.І. Правові заходи щодо охорони та відтворення довкілля Чорного моря. *Сборник избранных статей, докладов и рецензий*. Одеса : Фенікс, 2007. С. 346–353.

Каракаш І.І. Проблемні питання власницької правооб'єктності тваринного світу та його ресурсів. *Наукові праці НУ «ОЮА»*. Одеса : Юридична література, 2017. Том XVIII. С. 75–86.

Кирєєва І.В. Припинення прав громадян України щодо використання природних об'єктів: підстави та порядок : монографія. Харків : ФІНН, 2009. 160 с.

Природноресурсове право України : навчальний посібник / за ред. І.І. Каракаша. Київ, 2005. 376 с.

Природноресурсове право України : навч. посіб. / за ред. І.І. Каракаша та Т.Є. Харитонової. 2-ге вид., доп. і перероб. Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2018. 566 с.

Тваринний світ України: правова охорона, використання та відтворення / Г.І. Балюк, О.О. Погрібний, Ю.С. Шемшученко та ін. ; за ред. Г.І. Балюк. Київ : Юрінком Інтер, 2010. 384 с.

Тихий П.В. Еколого-правове регулювання спеціального використання дикої фауни : автореф. дис. канд. юрид. наук : 12.00.06. Харків, 2000. 20 с.

Томин О.О. Правове регулювання мисливства та полювання в Україні (на матеріалах Карпатського регіону) : автореф. дис. канд. юрид. наук : 12.00.06. Київ, 2009. 24 с.

Чумаченко І.Є. До питання про охорону тваринного світу на територіях та об'єктах природно-заповідного фонду. *Правове забезпечення соціальної сфери* : матеріали XI Міжнародної науково-практичної конференції (м. Одеса, 27 травня 2020 року) / за заг. ред. д. ю. н., проф. Г.І. Чанишевої. Одеса : Фенікс, 2020. С. 271–274.

Чумаченко І.Є. Правове забезпечення використання об'єктів та ресурсів тваринного світу. *Природноресурсове право України* : навч. посіб. / за ред. І.І. Каракаша та Т.Є. Харитонової. 2-ге вид., доп. і перероб. Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2018. С. 389–420.

Чумаченко І.Є. Щодо умов та порядку застосування юридичної відповідальності за порушення законодавства про використання, охорону та відтворення тваринного світу. *Правове життя сучасної України* : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Одеса, 17 травня 2019 р.). Одеса, 2019. С. 627–631.

Чумаченко І.Є. Юридичні критерії загального використання об'єктів тваринного світу. *Третє зібрання фахівців споріднених кафедр щодо обговорення стратегії еволюції аграрних, земельних, екологічних та природоресурсних правовідносин у контексті інтеграційного розвитку України* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 7–10 червня 2018 р.). Одеса, 2018. С. 247–250.

Шеховцов В.В. Тваринний світ як об'єкт екологічного права. *Четверте зібрання фахівців споріднених кафедр «Забезпечення прав в аграрних, земельних, екологічних та природоресурсних відносинах»* : мат. збір. (м. Одеса, 6–9 червня 2019 р.). Одеса, 2019. С. 195–197.

Шеховцов В.В. Перспективи формування і розвитку фауністичного законодавства України : моногр. Харків : Право, 2020. 344 с.

Шеховцов В.В. Правове забезпечення спеціального використання тваринного світу в Україні. *Екологічне право*. 2020. № 2. С. 27–31.

ЗАНЯТТЯ 11

ТЕМА: ПРАВОВІ ЗАСАДИ ВИКОРИСТАННЯ ТЕРИТОРІЙ ТА ОБ'ЄКТІВ ПРИРОДНО-ЗАПОВІДНОГО ФОНДУ

План заняття

1. Поняття і класифікація територій та об'єктів природно-заповідного фонду: умови створення й оголошення заповідними.
2. Правове регулювання використання територій та об'єктів природно-заповідного фонду.
3. Правовий режим природних і біосферних заповідників, національних природних та регіональних ландшафтних парків й інших об'єктів і територій, які підлягають особливій охороні.
4. Використання територій та об'єктів природно-заповідного фонду для наукових досліджень і освітньо-виховних цілей.
5. Державний кадастр територій та об'єктів природно-заповідного фонду і контроль за режимом їх використання.
6. Юридична відповідальність за порушення законодавства про природно-заповідний фонд.

Завдання для підготовки до семінарського (практичного) заняття

Задача № 1

Захоплені переслідуванням диких кабанів в межах мисливського угіддя група мисливців не помітила як загнала їх на територію державного заказника, де ними було відстріляні три дорослі особи і дві молодяку. Працівники охорони заказника затримали мисливців з видобутком і стали оформлювати

протоколи про вчинені правопорушення усіма 16-ма затриманими. При цьому троє з них зізналися, що саме вони відстріляли тварин, але почали їх переслідування на території мисливського угіддя в межах якого ліцензії на відстріл шести кабанів у них є.

Охарактеризуйте правовий режим заказників у співвідношенні з правовим режимом мисливських угідь. Які види відповідальності передбачені в даному випадку?

Задача № 2

З метою скорочення багатопрофільного використання прибережної території м. Одеси від парку ім. Шевченка до парку «Аркадія» громадські природоохоронні організації звернулись до міської ради та голови міста з пропозицією оголосити цю територію міським ландшафтним парком або заказником місцевого значення. Голова міста виніс цю пропозицію на розгляд чергової сесії міськради, проте воно не отримало підтримки через те, що природно-заповідним законодавством передбачається створення не міських, а регіональних ландшафтних парків та профільних заказників. Депутати посилались також на те, що не були проведені підготовчі роботи, відсутні експертні висновки тощо.

Який порядок створення та оголошення природних територій об'єктами природно-заповідного фонду місцевого значення? Якими правами володіють громадські об'єднання громадян у галузі визначення статусу використання природних територій та об'єктів?

Нормативно-правові акти

Конституція України : прийнята 28 червня 1996 року. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.

Конвенція про охорону біологічного різноманіття (Ріо-де-Жанейро, 5 червня 1992 року) : ратифікована Законом України від 29 лист. 1994 року. *Відомості Верховної Ради України*. 1994. № 49. Ст. 433.

Конвенція про охорону дикої флори та фауни, і природних умов існування в Європі : прийнята 19 вересня 1979 року у Берні : ратифікована Законом України від 29 жовтня 1996 року. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 50. Ст. 278.

Водний кодекс України : прийнятий 6 червня 1995 року. *Відомості Верховної Ради України*. 1995. № 24. Ст. 189.

Господарський кодекс України від 16 січня 2003 року. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 18–22. Ст. 144.

Земельний кодекс України : прийнятий 25 жовтня 2001 року. *Відомості Верховної Ради України*. 2002. № 3–4. Ст. 27.

Кодекс України про адміністративні правопорушення : прийнятий 7 грудня 1984 року. *Відомості Верховної Ради УРСР*. 1984. Додаток до № 51. Ст. 1122.

Кодекс України про надра : прийнятий 27 липня 1994 року. *Відомості Верховної Ради України*. 1994. № 36. Ст. 340.

Кримінальний кодекс : прийнятий 5 квітня 2001 року. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 25–26. Ст. 131.

Лісовий кодекс України від 21 січня 1994 року в редакції Закону України від 8 лютого 2006 року. *Відомості Верховної Ради України*. 2006. № 21. Ст. 170.

Цивільний кодекс України : прийнятий 16 січня 2003 року. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 40–44. Ст. 356.

Про екологічну мережу : Закон України від 24 червня 2004 року. *Відомості Верховної Ради України*. 2004. № 45. Ст. 502.

Про мисливське господарство та полювання : Закон України від 22 лютого 2000 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2000. № 18. Ст. 132.

Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року : Закон України від 28 лютого 2019 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2019. № 16. Ст. 70.

Про охорону навколишнього природного середовища : Закон України від 25 червня 1991 року. *Відомості Верховної Ради України*. 1991. № 41. Ст. 546.

Про природно-заповідний фонд України : Закон України від 16 червня 1992 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1992. № 34. Ст. 502.

Про Червону книгу України : Закон України від 7 лютого 2002 року. *Відомості Верховної Ради України*. 2002. № 30. Ст. 20.

Про додаткові заходи щодо розвитку лісового господарства, раціонального природокористування та збереження об'єктів природно-заповідного фонду : указ Президента України від 21 листопада 2017 року № 381/2017. *Офіційний вісник Президента України*. 2017. № 26. Ст. 520.

Про території та об'єкти природно-заповідного фонду загальнодержавного значення : указ Президента України від 30 листопада 2020 р. № 525/2020. *Офіційний вісник України*. 2020. № 97. Ст. 3124.

Положення про Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів України : постанова Кабінету Міністрів України від 25 червня 2020 р. № 614. *Офіційний вісник України*. 2020. № 59. Ст. 1853.

Про затвердження Положення про Державну екологічну інспекцію України : постанова Кабінету Міністрів України від 19 квітня 2017 р. № 275. *Офіційний вісник України*. 2017. № 36. Ст. 1131.

Про затвердження Положення про державну систему моніторингу довкілля : постанова Кабінету Міністрів України від 30 березня 1998 р. № 391. *Офіційний вісник України*. 1998. № 13. Ст. 91.

Про затвердження спеціальних такс для обчислення розміру шкоди, заподіяної порушенням законодавства про природно-заповідний фонд : постанова Кабінету Міністрів України від 10 травня 2022 р. № 575. *Офіційний вісник України*. 2022. № 41. Ст. 2224.

Про порядок видачі дозволів на спеціальне використання природних ресурсів у межах територій та об'єктів природно-заповідного фонду і встановлення лімітів використання ресурсів загальнодержавного значення : постанова Кабінету Міністрів України від 10 серпня 1992 р. № 459. *Урядовий кур'єр*. 28.08.1992. № 35.

Про службу державної охорони природно-заповідного фонду України : постанова Кабінету Міністрів України від 14 липня 2000 р. № 1127. *Офіційний вісник України*. 2000. № 29. Ст. 1221.

Про відомчу зброю, спеціальні засоби для працівників служби державної охорони природно-заповідного фонду України : наказ Міністерства екології та природних ресурсів України від 17 лютого 2015 р. № 29. *Офіційний вісник України*. 2015. № 23. Ст. 642.

Про затвердження Інструкції про застосування порядку встановлення лімітів на використання природних ресурсів у межах територій та об'єктів природно-заповідного фонду загальнодержавного значення : наказ Міністерства охорони навколишнього природного середовища України від 24 січня 2008 року № 27. *Офіційний вісник України*. 2008. № 12. Ст. 320.

Про затвердження Інструкції про зміст та складання документації державного кадастру територій та об'єктів природно-заповідного фонду України : наказ Міністерства охорони навколишнього природного середовища України від 16 лютого 2005 року № 67. *Офіційний вісник України*. 2005. № 11. Ст. 540.

Про затвердження Інструкції про селекційний відстріл мисливських тварин : наказ Міністерства аграрної політики та продовольства України від 7 лютого 2014 року № 57. *Офіційний вісник України*. 2014. № 36. Ст. 967.

Про затвердження Інструкції щодо оформлення охоронних зобов'язань на території та об'єкти природно-заповідного фонду : наказ Міністерства екології та природних ресурсів України від 25 лютого 2013 року № 65. *Офіційний вісник України*. 2013. № 22. Ст. 750.

Про затвердження Положення про громадських інспекторів з охорони довкілля : наказ Міністерства екології та природних ресурсів України від 27 лютого 2002 року № 88. *Офіційний вісник України*. 2002. № 12. Ст. 631.

Про затвердження Положення про екологічну освітньо-виховну роботу установ природно-заповідного фонду : наказ Міністерства екології та природних ресурсів України від 26 жовтня 2015 року № 399. *Офіційний вісник України*. 2015. № 95. Ст. 3269.

Про затвердження Положення про наукову та науково-технічну діяльність природних і біосферних заповідників та національних природних парків : наказ Міністерства екології та природних ресурсів України від 29 жовтня 2015 року № 414. *Офіційний вісник України*. 2015. № 95. Ст. 3270.

Про затвердження Положення про рекреаційну діяльність у межах територій та об'єктів природно-заповідного фонду України : наказ Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України від 26 липня 2022 року № 256. *Офіційний вісник України*. 2022. № 74. Ст. 4529.

Навчально-наукова література

Годованюк А.Й. Порядок використання земель природно-заповідного фонду. *Актуальні проблеми держави і права*. Одеса : Юридична література, 2004. Вип. 22. С. 738–742.

Годованюк А.Й. Правові засади використання територій та об'єктів природно-заповідного фонду. *Природноресурсове право України* : навч. посіб. / за ред. І.І. Каракаша та Т.Є. Харитонової. 2-ге вид., доп. і перероб. Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2018. С. 421–459.

Екологічне право України. Повний академічний курс / за ред. акад. НАН України, проф. Ю.С. Шемшученко. Київ : Юридична думка, 2008. 720 с.

Екологічне право України : навчальний посібник / за ред. І.І. Каракаша, Т.Є. Харитонової, А.І. Черемнової. Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2018. 408 с.

Екологічне право України : підручник для студ. вищ. навч. закл. / за ред. І.І. Каракаша. Одеса : Фенікс, 2012. 788 с.

Екологічне право : підруч. для студ. юрид. спец. ВНЗ / за ред. проф. А.П. Гетьмана. Харків : Право, 2013. 432 с.

Каракаш І.І. Право власності на природні об'єкти та їх ресурси в Україні : моногр. Одеса : Юридична література, 2017. 438 с.

Каракаш І.І. Право власності та правова охорона територій і об'єктів природно-заповідного фонду України. *National Law Journal: Theory and Practice (Національний юридический журнал: теорія і практика)*. Кишинів, 2017. Nr. 1 (23). Р. 115–120.

Ковтун О.М. Правова охорона територій та об'єктів природно-заповідного фонду України : навч. посіб. Київ : Прецедент, 2010. 229 с.

Природноресурсове право України : навчальний посібник / за ред. І.І. Каракаша. Київ, 2005. 376 с.

Природноресурсове право України : навч. посіб. / за ред. І.І. Каракаша та Т.Є. Харитонової. 2-ге вид., доп. і перероб. Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2018. 566 с.

Черемнова А.И. Отдельные вопросы создания и функционирования территорий и объектов природно-заповедного фонда в Украине: историко-правовые аспекты. *Leges si Viata*. 2017. № 8. С. 155–159.

Черемнова А.І. Правовий режим особливо охоронюваних природних територій та об'єктів. *Екологічне право України* : навч. посіб. / за ред. проф. І.І. Каракаша, д. ю. н. Т.Є. Харитонової, к. ю. н. А.І. Черемнової. Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2018. С. 147–173.

Чопко Х. Правові засади формування природно-заповідного фонду України. *Екологічне право*. 2020. № 4. С. 127–131.

Чумаченко І.Є. До питання про охорону тваринного світу на територіях та об'єктах природно-заповідного фонду. *Правове забезпечення соціальної сфери* : матеріали XI Міжнародної науково-практичної конференції (м. Одеса, 27 травня 2020 року) / за заг. ред. д. ю. н., проф. Г.І. Чанишевої. Одеса : Фенікс, 2020. С. 271–274.

ЗАНЯТТЯ 12

ТЕМА: ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ВИКОРИСТАННЯ КУРОРТНО-ЛІКУВАЛЬНИХ І РЕКРЕАЦІЙНО-ОЗДОРОВЧИХ ТЕРИТОРІЙ ТА ОБ'ЄКТІВ

План заняття

1. Поняття і види природних лікувальних ресурсів курортів та лікувально-оздоровчих об'єктів і територій.
2. Умови і порядок створення та розвитку курортів на землях оздоровчого призначення.
3. Правовий режим використання природних ресурсів санаторно-курортними та лікувально-оздоровчими закладами.
4. Правовий режим використання природних ресурсів рекреаційно-оздоровчих об'єктів і територій.
5. Законодавчі вимоги щодо ведення моніторингу та кадастру природних територій і лікувальних ресурсів курортів.
6. Правове регулювання управління та контролю у галузі використання курортних, лікувально-оздоровчих та рекреаційних територій і об'єктів.

Завдання для підготовки до семінарського (практичного) заняття

Задача № 1

Для погашення заборгованості Чорноморського морського пароплавства його оздоровчий комплекс на Кароліно-Бугазі був проданий з умовою збереження профілю діяльності з профілактики захворювань та оздоровлення населення протягом десяти років. Проте через два роки після придбання комплексу

його новим власником лікувально-профілактичні комплекси були знесені, а на площі, що звільнилася була споруджена платна автостоянка для індивідуального транспорту осіб, що прибувають на відпочинок.

Вкажіть, які умови використання та продажу лікувально-оздоровчих об'єктів?

Вирішіть задачу по суті наданих умов.

Задача № 2

У зв'язку із здійсненням берегоукріплювальних робіт і збільшенням потужності каналізаційного колектора для подальшого здійснення комплексної забудови території Одеська міська рада ухвалила рішення про ліквідацію дачного кооперативу «Зелений мис». Одночасно міська рада досягла домовленості з Нерубайською сільрадою про надання дачному кооперативу рівноцінної земельної ділянки на березі Хаджибейського лиману для перенесення господарських споруд та зведення нових дачних будівель для власників індивідуальних дач за рахунок коштів міського бюджету. Власники земельних ділянок та дачних будівель оскаржили це рішення в Приморському районному суді м. Одеси вказавши на порушення їх права на приватну власність і права на відпочинок гарантованих Конституцією України.

Проведіть правовий аналіз рішення міської ради.

Яке рішення має прийняти суд в даному випадку?

Нормативно-правові акти

Конституція України : прийнята 28 червня 1996 року. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.

Конвенція ООН про права дитини : прийнята резолюцією Генеральної Асамблеї ООН 44/25 від 20 листопада 1989 року. Конвенція підписана Україною 21 лютого 1990 року і ратифікована постановою Верховної Ради України від 27 лютого 1991 року № 789-ХІІ. *Юридичний вісник України*. 2005. № 48.

Водний кодекс України : прийнятий 6 червня 1995 року. *Відомості Верховної Ради України*. 1995. № 24. Ст. 189.

Земельний кодекс України : прийнятий 25 жовтня 2001 року. *Відомості Верховної Ради України*. 2002. № 3–4. Ст. 27.

Кодекс України про надра : прийнятий 27 липня 1994 року. *Відомості Верховної Ради України*. 1994. № 36. Ст. 340.

Лісовий кодекс України від 21 січня 1994 року в редакції Закону України від 8 лютого 2006 року. *Відомості Верховної Ради України*. 2006. № 21. Ст. 170.

Основи законодавства України про охорону здоров'я : Закон України від 19 листопада 1992 року. *Відомості Верховної Ради України*. 1993. № 4. Ст. 19.

Про екологічну мережу України : Закон України від 24 червня 2004 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2004. № 45. Ст. 502.

Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення : Закон України від 24 лютого 1994 року. *Відомості Верховної Ради України*. 1994. № 27. Ст. 218.

Про затвердження Загальнодержавної програми охорони та відтворення довкілля Азовського і Чорного морів : Закон України від 22 березня 2001 року. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 28. Ст. 135.

Про курорти : Закон України від 5 жовтня 2000 року. *Відомості Верховної Ради України*. 2000. № 50. Ст. 435.

Про оголошення природних територій Куяльницького лиману Одеської області курортом державного значення : Закон України від 5 грудня 2018 року. *Відомості Верховної Ради України*. 2019. № 10. Ст. 55.

Про оголошення природних територій міста Миргорода Полтавської області курортом державного значення : Закон України від 6 вересня 2011 року. *Відомості Верховної Ради України*. 2012. № 15. Ст. 95.

Про оголошення природних територій міста Саки Автономної Республіки Крим курортом державного значення : Закон України від 11 січня 2005 року. *Відомості Верховної Ради України*. 2005. № 11. Ст. 206.

Про оголошення природних територій міста Слов'янська Донецької області курортом державного значення : Закон України від 19 квітня 2011 року. *Відомості Верховної Ради України*. 2011. № 43. Ст. 440.

Про оздоровлення та відпочинок дітей : Закон України від 4 вересня 2008 року. *Відомості Верховної Ради України*. 2008. № 45. Ст. 313.

Про охорону атмосферного повітря : Закон України від 16 жовтня 1992 року в редакції Закону України від 21 червня 2001 року. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 48. Ст. 252.

Про охорону навколишнього природного середовища : Закон України від 25 червня 1991 року. *Відомості Верховної Ради України*. 1991. № 41. Ст. 546.

Про природно-заповідний фонд України : Закон України від 16 червня 1992 року. *Відомості Верховної Ради України*. 1992. № 34. Ст. 502.

Про регулювання містобудівної діяльності : Закон України від 17 лютого 2011 року. *Відомості Верховної Ради України*. 2011. № 34. Ст. 343.

Про спеціальну економічну зону туристсько-рекреаційного типу «Курортополіс Трускавець» : Закон України від 18 березня 1999 року. *Відомості Верховної Ради України*. 1999. № 18. Ст. 139.

Про туризм : Закон України від 15 вересня 1995 року в редакції Закону України від 18 листопада 2003 року. *Відомості Верховної Ради України*. 2004. № 13. Ст. 180.

Про фізичну культуру і спорт : Закон України від 24 грудня 1993 року в редакції Закону України від 17 листопада 2009 року. *Відомості Верховної Ради України*. 2010. № 7. Ст. 50.

Про Національну стратегію з оздоровчої рухової активності в Україні на період до 2025 року «Рухова активність – здоровий спосіб життя – здорова нація» : указ Президента України від 9 лютого 2016 року № 42/2016. *Офіційний вісник України*. 2016. № 13. Ст. 535.

Положення про Державне агентство розвитку туризму України : постанова Кабінету Міністрів України від 24 грудня 2019 року № 1162. *Офіційний вісник України*. 2020. № 10. Ст. 377.

Положення про Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів України : постанова Кабінету Міністрів України від 25 червня 2020 року № 614. *Офіційний вісник України*. 2020. № 59. Ст. 1853.

Про затвердження Переліку водних об'єктів, що відносяться до категорії лікувальних : постанова Кабінету Міністрів України від 11 грудня 1996 р. № 1499. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/card/1499-96-п>

Про затвердження Положення про Державну екологічну інспекцію України : постанова Кабінету Міністрів України від 19 квітня 2017 року № 275. *Офіційний вісник України*. 2017. № 36. Ст. 1131.

Про затвердження Положення про Державну службу України з питань безпечності харчових продуктів та захисту споживачів : постанова Кабінету Міністрів України від 2 вересня 2015 р. № 667. *Офіційний вісник України*. 2015. № 73. Ст. 2402.

Про затвердження Положення про Міністерство інфраструктури України : постанова Кабінету Міністрів України від 30 червня 2015 року № 460. *Офіційний вісник України*. 2015. № 54. Ст. 1755.

Про затвердження Порядку створення і ведення Державного кадастру природних територій курортів : постанова Кабінету Міністрів України від 23 травня 2001 року № 562. *Офіційний вісник України*. 2001. № 21. Ст. 953.

Про схвалення Концепції розвитку санаторно-курортної галузі : розпорядження Кабінету Міністрів України від 23 квітня 2003 р. № 231-р. *Офіційний вісник України*. 2003. № 17. Ст. 785.

Про схвалення Стратегії розвитку туризму та курортів на період до 2026 року : розпорядження Кабінету Міністрів України від 16 березня 2017 року № 168-р. *Офіційний вісник України*. 2017. № 26. Ст. 752.

Про затвердження Положення про рекреаційну діяльність у межах територій та об'єктів природно-заповідного фонду України : наказ Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України від 26 липня 2022 № 256. *Офіційний вісник України*. 2022. № 74. Ст. 4529.

Про затвердження порядку здійснення медико-біологічної оцінки якості та цінності природних лікувальних ресурсів, визначення методів їх використання : наказ Міністерства охорони здоров'я України від 2 червня 2003 року № 243. *Офіційний вісник України*. 2003. № 36. Ст. 1970.

Про затвердження Правил утримання зелених насаджень у населених пунктах України : наказ Міністерства будівництва, архітектури та житлово-комунального господарства України від 10 квітня 2006 р. № 105. *Офіційний вісник України*. 2006. № 31. Ст. 2276.

Навчально-наукова література

Бобкова А.Г. Правовий режим використання та охорони рекреаційних зон. *Екологічне право. Особлива частина* : підруч. для студ. юрид. вузів і факул. Повний академічний курс / ред. В.І. Андрейцев. Київ : Істина, 2001. С. 502–516.

Булах І.Г. Правове регулювання використання та охорони земель оздоровчого призначення : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.06. Донецьк, 2010. 19 с.

Екологічне право України. Повний академічний курс / за ред. акад. НАН України, проф. Ю.С. Шемшученко. Київ : Юридична думка, 2008. 720 с.

Екологічне право України : навчальний посібник / за ред. І.І. Каракаша, Т.Є. Харитонової, А.І. Черемнової. Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2018. 408 с.

Екологічне право України : підручник для студ. ВНЗ / за ред. І.І. Каракаша. Одеса : Фенікс, 2012. 788 с.

Екологічне право : підруч. для студ. юрид. спец. ВНЗ / за ред. проф. А.П. Гетьмана. Харків : Право, 2013. 432 с.

Камінецький В.В. Вплив правових імперативів на розвиток курортно-рекреаційної сфери регіонів. *Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія «Державне управління»*. 2020. № 2. Т. 31 (70). С. 90–95.

Канівець Л.А. Особливості правового регулювання Чорнобильського туризму. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2021. № 5. С. 107–110.

Канівець Л.А. Особливості провадження рекреаційної діяльності на території Чорнобильського радіаційно-екологічного біосферного заповідника. *Держава та регіони. Серія «Право»*. 2021. № 2 (72). С. 130–135.

Канівець Л.А. Правовий режим дитячих рекреаційно-оздоровчих об'єктів. *Четверте зібрання фахівців споріднених кафедр «Забезпечення прав в аграрних, земельних, екологічних та природоресурсних відносинах»* (м. Одеса, 6–9 червня 2019 р.). Одеса, 2019. С. 120–122.

Канівець Л.А. Правові засади використання природних рекреаційно-оздоровчих ресурсів і територій. *Природоресурсове право України* : навч. посіб. / за ред. І.І. Каракаша та Т.Є. Харитонової. 2-ге вид., доп. і перероб. Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2018. С. 477–507.

Каракаш І. Правові засади відродження курорту Куяльник і Куяльницького лиману. *Юридичний вісник*. 2014. № 1. С. 71–78.

Каракаш І.І. Екологізація туристичного законодавства України. *Правове життя сучасної України* : тези доповідей 10-ї звіт. наук. конф. проф.-викл. і аспірант. складу (м. Одеса, 27–28 квітня 2007 р.). Одеса, 2007. С. 407–412.

Каракаш І.І. Правове регулювання використання й охорони рекреаційно-туристичних територій і об'єктів. *Екологічне право України*. 2017. № 1–2. С. 20–26.

Каракаш І.І. Про встановлення правового положення Куяльницького лиману та курорту Куяльник. *Природно-ресурсний потенціал Куяльницького та Хаджибейського лиманів і територій міжліманя: сучасний стан, перспективи розвитку* : матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (18–20 листопада 2015 року). Одеса : ТЕС, 2015. С. 56–59.

Каракаш І.І. Про правовий статус Одеси як курортного і туристичного міста. *Правовое регулирование аграрно-земельных и природоресурсово-экологических отношений* : сборник избранных статей, докладов и рецензий (1997–2007). Одесса : Фенікс, 2007. С. 223–229.

Каракаш І.І. Туристичне законодавство України: сучасний стан і перспективи розвитку. *Актуальні проблеми держави і права*. 2008. Вип. 37. С. 169–173.

Махно Н.В. Особливості правового режиму водних об'єктів, віднесених до категорії лікувальних. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2020. № 1. С. 135–138.

Петлюк Ю.С. Правовий режим земель оздоровчого призначення : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.06. Київ, 2009. 16 с.

Ткаченко О.М. Право користування курортними, лікувально-оздоровчими та рекреаційними зонами : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.06. Харків, 1999. 17 с.

Черемнова А.І. Правове регулювання використання курортних об'єктів та природних лікувальних ресурсів. *Природноресурсове право України* : навч. посіб. / за ред. І.І. Каракаша та Т.Є. Харитонової. 2-ге вид., доп. і перероб. Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2018. С. 460–476.

Черемнова А.І. Правовий режим земель оздоровчого призначення. *Земельне право України* : навчальний посібник / І.І. Каракаш, В.Д. Сидор, Т.Є. Харитоновна та ін. ; за ред. І.І. Каракаша і Т.Є. Харитонової. 2-ге вид., доп. і перероб. Одеса : Юридична література, 2017. С. 325–342.

Черемнова А.І. Правовий режим особливо охоронюваних природних територій та об'єктів. *Екологічне право України* : навчальний посібник / за ред. проф. І.І. Каракаша, д. ю. н. Т.Є. Харитонової, к. ю. н. А.І. Черемнової. Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2018. С. 147–173.

Юрескул В.О. Поняття і склад земель рекреаційного призначення за законодавством України. *Часопис цивілістики*. 2017. Вип. 23. С. 87–92.

Юрескул В.О. Правовий режим земель рекреаційного призначення. *Земельне право України* : навчальний посібник / І.І. Каракаш, В.Д. Сидор, Т.Є. Харитоновна та ін. ; за ред. І.І. Каракаша і Т.Є. Харитонової. 2-ге вид., доп. і перероб. Одеса : Юридична література, 2017. С. 343–382.

6. ПИТАННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ «ПРИРОДОРЕСУРСНЕ ПРАВО», ЩО ВІНОСЯТЬСЯ НА ІСПИТ

1. Методологічні основи функціонування людини і суспільства у природному середовищі. Основні форми взаємодії людини і суспільства з природним оточенням.

2. Природоресурсові відносини як предмет природоресурсного права та його визначення як комплексної правової галузі.

3. Об'єкти природоресурсного права природного і соціально-природного походження. Суб'єкти природоресурсного права та природоресурсова правосуб'єктність.

4. Методи правового регулювання природоресурсових відносин та межі їх застосування.

5. Основні принципи природоресурсного права.

6. Система сучасного природоресурсного права та його місце в українській правовій системі.

7. Виникнення й основні етапи становлення системи природоресурсного законодавства і права.

8. Розвиток природоресурсного законодавства і природоресурсових галузей у першій половині 20-го століття.

9. Розвиток природоресурсного законодавства і природоресурсових галузей у другій половині 20-го століття.

10. Формування і розвиток українського природоресурсного законодавства і права як комплексної правової галузі в період державної незалежності.

11. Поняття і особливості джерел сучасного природоресурсного права.

12. Конституційні засади правового регулювання природоресурсових відносин.

13. Кодифікаційні закони як джерела природоресурсного права.

14. Спеціальні закони в якості джерел природоресурсного права.

15. Підзаконні нормативно-правові акти як джерела природоресурсного права.

16. Нормативні акти місцевих органів виконавчої влади і органів місцевого самоврядування в галузі природокористування.

17. Природоресурсові правовідносини, їх особливості та основні ознаки.

18. Природоресурсові права та обов'язки поза природоресурсовими правовідносинами.

19. Основні ознаки та визначення поняття права власності на природні об'єкти й їх ресурси. Конституційні засади права народної власності на природні об'єкти та їх ресурси.

20. Об'єкти права власності природного походження: природні об'єкти, природні ресурси, природні комплекси та природоресурсові фонди.

21. Суб'єкти права власності на природні об'єкти та їх ресурси.

22. Підстави виникнення права власності на природні об'єкти: цивільно-правові підстави виникнення права власності на природні об'єкти; умови і порядок передачі природних об'єктів за рішенням державних органів та органів місцевого самоврядування; підстави зміни права власності.

23. Особливості змісту і умови здійснення правомочностей власності на природні об'єкти та їх ресурси: основні права і обов'язки їх власників та обмеження прав у суспільних інтересах.

24. Способи захисту й охорони права власності на природні об'єкти та їх ресурси.

25. Припинення права власності на природні ресурси: умовні та безумовні підстави припинення права власності; особливості припинення права державної та комунальної власності на природні ресурси.

26. Визначення поняття і основні принципи природокористування.

27. Види природокористування та їх юридичне закріплення.

28. Право загального природокористування та межі його здійснення.

29. Правове регулювання спеціального природокористування.

30. Зміст права природокористування та основні права й обов'язки природокористувачів.

31. Підстави виникнення, зміни та припинення права природокористування.

32. Загальна характеристика управління і контролю в галузі природокористування.

33. Система державних органів управління і контролю в сфері природокористування.

34. Функції управління і контролю у галузі природокористування.

35. Реалізація управлінських та контрольних функцій в сфері природокористування органами місцевого самоврядування.

36. Правові гарантії участі громадськості в управлінні та контролю за природокористуванням.

37. Правові засади вирішення спорів з природокористування органами управління.

38. Склад земельного фонду України та правовий режим цільового використання окремих категорій земель.

39. Право власності на землю – державна, комунальна та приватна: підстави та умови їх виникнення та реалізації; придбання земельних ділянок у власність фізичними і юридичними особами земельно-правовими та цивільно-правовими способами; особливості укладання угод на земельні ділянки за результатами земельних торгів.

40. Право землекористування та його основні види. Оренда землі та її відмінності від концесії земельних ділянок.

41. Основні права і обов'язки власників земельних ділянок та землекористувачів.

42. Правове регулювання планування використання земель, здійснення землеустрою та ведення земельного кадастру.

43. Умови та порядок вирішення земельних спорів щодо використання земельних ресурсів.

44. Визначення поняття надр як природного об'єкту.

45. Особливості правовідносин з геологічного вивчення, розвідки та використання надр.

46. Компетенція органів виконавчої влади щодо розпорядження надрами.

47. Умови і порядок надання надр у користування та їх правове регулювання.

48. Особливі вимоги щодо використання надр для видобутку корисних копалин.

49. Сучасний стан водного законодавства щодо використання водних об'єктів та їх ресурсів.

50. Поняття і види водокористування, основні права та обов'язки водокористувачів.

51. Загальне водокористування та межі його правового регулювання.

52. Спеціальне водокористування водними об'єктами для потреб окремих галузей економіки.

53. Правові вимоги щодо організації використання водних об'єктів: водоохоронні зони та зони санітарної охорони.

54. Стандартизація і нормування в галузі використання вод і відтворення водних ресурсів.

55. Умови і порядок вирішення спорів з питань використання водних об'єктів та здійснення спеціального водокористування.

56. Визначення виключної (морської) економічної зони та прав на її природні ресурси.

57. Правове регулювання використання рибних та інших живих ресурсів виключної (морської) економічної зони.

58. Правовий режим та правові засади використання ресурсів континентального шельфу.

59. Охорона і захист суверенних прав України у виключній (морській) економічній зоні та на континентальному шельфі.

60. Юридична відповідальність за порушення законодавства про виключну (морську) економічну зону та континентальний шельф.

61. Сучасний стан законодавства про рослинний світ, його структура та особливості змісту.

62. Правове регулювання використання рослинного світу як природного об'єкта та його складових.

63. Правові форми та види використання природних рослинних ресурсів: загальне і спеціальне використання об'єктів та ресурсів рослинного світу.

64. Особливості правового регулювання окремих видів використання природних рослинних ресурсів.

65. Правове регулювання інтродукції, акліматизації та селекції рослин і ведення ботанічних колекцій.

66. Правові вимоги щодо відтворення природних рослинних ресурсів.

67. Поняття лісового фонду та лісових ресурсів: їх законодавче визначення та науково-практичне значення.

68. Правове регулювання основних видів лісокористування та їх юридичні ознаки.

69. Законодавчі вимоги щодо реалізації права на окремі види лісокористування.

70. Особливості державного управління та контролю у сфері лісових відносин.

71. Правові вимоги до лісовпорядкування, ведення державного лісового кадастру та обліку лісів.

72. Умови та порядок вирішення спорів з питань охорони, захисту, використання та відтворення лісів.

73. Сучасний стан законодавства про тваринний світ та перспективи його систематизації.

74. Тваринний світ як об'єкт права власності та права користування: види об'єктів тваринного світу.

75. Правові засади загального користування тваринним світом та їх основні види.

76. Основні види спеціального використання об'єктів тваринного світу та ведення мисливського і рибного господарства.

77. Державне управління і державний контроль в галузі використання, відтворення і охорони тваринного світу.

78. Умови і порядок визначення шкоди, заподіяної об'єктам тваринного світу та застосування юридичної відповідальності за порушення фауністичного законодавства.

79. Поняття і класифікація територій та об'єктів природно-заповідного фонду: умови їх створення й оголошення заповідними.

80. Правове регулювання використання територій та об'єктів природно-заповідного фонду.

81. Правовий режим природних і біосферних заповідників, національних природних та регіональних ландшафтних парків й інших об'єктів і територій, які підлягають особливій охороні.

82. Використання територій та об'єктів природно-заповідного фонду для наукових досліджень і освітньо-виховних цілей.

83. Державний кадастр територій та об'єктів природно-заповідного фонду і контроль за режимом їх використання.

84. Юридична відповідальність за порушення законодавства про природно-заповідний фонд.

85. Поняття і види природних лікувальних ресурсів курортів та лікувально-оздоровчих об'єктів і територій.

86. Умови і порядок створення та розвитку курортів на землях оздоровчого призначення.

87. Правовий режим використання природних ресурсів санаторно-курортними та лікувально-оздоровчими закладами.

88. Правовий режим використання природних ресурсів рекреаційно-оздоровчих об'єктів і територій.

89. Законодавчі вимоги щодо ведення моніторингу та кадастру природних територій і лікувальних ресурсів курортів.

90. Правове регулювання управління та контролю у галузі використання курортних, лікувально-оздоровчих та рекреаційних територій і об'єктів.

91. Поняття і види правових режимів використання ресурсів екологічно уражених природних об'єктів.

92. Правовий режим використання природних ресурсів в зонах екологічного лиха.

93. Особливості правового регулювання використання природних ресурсів в умовах надзвичайного стану.

94. Правовий режим використання природних ресурсів зон надзвичайних екологічних ситуацій.

95. Особливості правового режиму використання природних ресурсів територій, на яких оголошено карантин. Спеціальні правові режими використання екологічно уражених природних ресурсів.

96. Основні види нематеріалізованих природних ресурсів та правові засади використання природного простору.

97. Правові вимоги щодо використання атмосферного повітря в промисловості, енергетиці та на транспорті.

98. Особливості правового регулювання використання природних кліматичних умов та ресурсів.

99. Правові засади використання альтернативних джерел енергії.

Навчальне видання

*Серія «Навчально-методичні посібники
кафедри аграрного, земельного та екологічного права
Національного університету “Одеська юридична академія”»
Заснована у 2017 році*

ПРОГРАМА ТА ПЛАНИ СЕМІНАРСЬКИХ (ПРАКТИЧНИХ) ЗАНЯТЬ З КУРСУ «ПРИРОДОРЕСУРСНЕ ПРАВО»

Для студентів усіх факультетів та форм навчання
за спеціальністю 081 «Право»

Навчально-методичний посібник

Дизайн обкладинки	<i>Валерія Савельєва</i>
Технічний редактор	<i>Юлія Назарова</i>
Верстання	<i>Ігор Стратій</i>

ЮРИДИКА
ВИДАВНИЦТВО

Підписано до друку 29.06.2023 р. Формат 60×84/16.
Папір офсетний. Гарнітура Book Antiqua. Цифровий друк.
Ум. друк. арк. 6,39. Наклад 300. Замовлення № 050/0623.
Віддруковано з готового оригінал-макета.

Видавництво і друкарня – Видавництво «Юридика»
65101, Україна, м. Одеса, вул. Інглезі, 6/1
Тел.: +38 (095) 934 48 28, +38 (097) 723 06 08
E-mail: mailbox@juridica.od.ua
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 7653 від 18.08.2022 р.